TARTU ÜLIKOOL

HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND

EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Abdul Waseh Basit

Komitatiivi, instrumentaali ja abessiivi erinevused ning sarnasused eesti ja urdu keeles

Bakalaureusetöö

Juhendaja: PhD Miina Norvik

TARTU 2025

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrektselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud, lähtudes Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi lõputöö nõuetest, ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Abdul Waseh Basit

Lühikokkuvõte

Käesolev bakalaureusetöö uurib komitatiivi, instrumentaali ja abessiivi väljendamist eesti ja urdu keeles, tuvastades kuidas need grammatilised kategooriad oma vormi ja funktsiooni poolest erinevad või sarnased on. Uurimismaterjaliks on urdukeelne ilukirjandusteos „Asmaan roshan he“ ja selle eestikeelne tõlge „Taevas on selge“. Töö eesmärk on võrrelda uuritavate grammatiliste kategooriate urdu keele tekstis esinemist selle eestikeelse vastega ning analüüsida millised funktsionaalsed ja struktuursed nihked sealjuures esinevad. Uurimismeetodina kasutatakse kontrastiivse lingvistika raames *tertium comparationis*'e ja kaksteksi meetodit.

Tulemused näitavad, et urdu keeles kasutatakse komitatiivi ja instrumentaali väljendamiseks erinevaid postpositsioone, nimelt *ke sāth* ja *se,* kusjuures on eesti keeles need mõlemad funktsioonid ühe käändefunktiooni all, mida realiseeritakse käändelõppu *-ga* abil, millele lisatakse vajadusel ka adpositsiooni. Abessiivi väljendatakse urdu keeles postpositsiooniga *ke beghair*, eesti keeles nii morfoloogiliselt käändelõppu *-ta* abil kui ka lisaks käändelõpule analüütiliselt adpositsiooniga. Töö toob esile, et eesti keele komitatiiv on funktsionaalselt mitmekesisem kui urdu keeles, kuna ta hõlmab endas mitte ainult kaasaolu ja vahendi funktsioon, vaid lisaks ka nt asjaolu, põhjuse, omaduse, liikumisvahendi, tegevusobjekti jne funktsioonid. Kuigi on urdu keele instrumentaali kliitik *se* ka laialt kasutusel ja täidab mitu funktsiooni, mõned neist aga ei ole komitatiivi või instrumentaaliga üldse seotud. Analüüsi käigul selgus ka, et tõlkes esineb parafraseerimist ja struktuurilisi kohandusi, mis mõjutas oma rektsiooni pärast ka grammatiliste vahendite kasutamist. Uurimus pakub väärtuslikku teavet keeltevaheliste sarnasusele ja erinevusele.

Võtmesõnad: komitatiiv, instrumentaal, abessiiv, urdu keel, eesti keel

Sisukord

1. Sissejuhatus 5

2. Urdu keel 7

2.1. Urdu keele grammatika põhijooned 8

2.2. Urdu keele postpositsioonid 9

2.3. Urdu keele käänded 10

3. Eesti keele käände- ja adpositsioonisüsteem 14

4. Komitatiiv, instrumentaal ja abessiiv tüpoloogilisest vaatest 17

4.1. Komitatiiv ja instrumentaal 17

4.2. Abessiiv 19

5. Materjal ja meetod 20

6. Tulemused 23

6.1. Urdu – eesti tõlkesuund 23

6.1.1. Urdu keele instrumentaal 24

6.1.2. Urdu keele komitatiiv 27

6.1.3 Urdu keele abessiiv 31

6.2. Eesti – urdu tõlkesuund 33

6.2.1. Eesti keele Komitatiiv 33

6.2.2. Eesti keele *-ta* käändelõpp 36

7. Kokkuvõte 38

Kirjandus 40

Lühikokkuvõte teises keeles 43

Lühendite nimekiri 44

Lisa 1 Töös kasutatud andmetabeli ülesehitus 45

Lisa 2 Töös kasutatud tekstide ja märgenduste näited 48

1. Sissejuhatus

Käesolevas bakalaureusetöös uurin urdu ja eesti keele sarnasusi ja erinevusi kaasasolu, vahendi ja ilmaolu väljendamisel, vaadeldes nii käände- kui ka adpositsiooni konstruktsioone. Töö eesmärk on leida, kuidas tõlgitakse urdukeelsed komitatiivi, instrumentaali ja abessiivi kategooriad sisaldavad fraasid eesti keelde ja millised on nende semantilised ja struktuursed erinevused.

Urdu ja eesti keel on vormimoodustuse poolest küll erinevad, kusjuures urdu keeles kasutatakse komitatiivi, instrumentaali ja abessiivi väljendamiseks postpositsioone, mida saab ka eesti keeles teha, kuigi põhikääne avaldub eesti keeles käändelõpust. Eesti keele puhul on eriliselt huvitav ka kaasaütleva käände funktsioonide rohkus (Metslang jt 2017: 150). Samuti on eesti keeles komitatiiv ja instrumentaal ühe grammatilise funktsiooni all, samas kui urdu keeles on mõlemate jaoks erinevad postpositsioonid (Stolz, Stroh & Urdze 2013).

Uurimismaterjaliks on urdukeelne 1956. aastal ilmunud raamat „Asmaan rošan he“, mille autor on Krišan Tšandar ning selle raamatu tõlge eesti keelde. Eestikeelne raamat pealkirjaga „Taevas on selge“ on ilmunud 1964. aastal ning tõlkijaks on Haljand Udam. See on minu teada hetkel ainus kättesaadav raamat, mis on urdu keelest eesti keelde tõlgitud ja sellepärast ka ainus raamat, mis võimaldab uurida, kuidas on tõlgitud vaatluse all olevad urdukeelsed konstruktsioonid eesti keelde.

Raamatust leitud komitatiivi, instrumentaali ja abessiivi konstruktsioone analüüsin edasi, otsides vastuseid järgmistele küsimustele:

(1) Millised on urdu keele komitatiivi/instrumentaali ja abessiivi vasted eesti keeles?
(2) Kas neid antakse tõlkimisel eesti keelde semantiliselt samamoodi edasi või esinevad olulised erinevused?
(3) Kuivõrd on eesti keele komitatiivi/instrumentaali ja abessiivi funktsioonid sarnased urdu keelega, kui võtta arvesse nende kasutamise konteksti?
(4) Kuidas komitatiivi/instrumentaali ja abessiivi moodustamine erineb vormimoodustuse ja struktuuri poolest?

Töös analüüsin nimetatud tõlkeraamatut Tomasz P. Krzeszowski (1990) välja toodud *2text*, ehk kaksteksi, meetodi abil, mis kuulub kontrastiivse lingvistika valdkonda. Samuti on oluline *tertium comparationis* ehk ühisosa mõiste, mille võtsid kasutusele nii Krzeszowski (1990), kui

ka Andrew Chesterman (1998). Nende analüüsimeetodite abil saab tõlke ja originaali võrdlemisel leida erinevusi ja sarnasusi grammatiliste funktsioonide väljendamisel.

Ühisosa leidmiseks on samuti olulised grammatikakäsitlused, milleks urdu keele puhul kasutan Ruth Leila Smithi urdu keele grammatikat „Urdu: An essentaial grammar“ (1999). Urdu keele komitatiivi ja instrumentaali ning üldisemalt urdu keele postpositsioonide seletamiseks lähtun teadustöödest „The urdu pronominal clitics as case-markers“ (Umar-ud-Din, Saleemnt & Azeem 2022), „The Structure of Urdu—Case“ (Butt 2005) ja „Behavior of Word 'kaa' in Urdu Language“ (Malik, Ali & Siddiq 2010). Eesti keele puhul lähtun „Eesti keele grammatikast“ (Metslang jt 2023) ning kaasaütleva käände kasutust vaatlen detailsemalt teadusartikli „Komitatiivi funktsioonidest eri aegade ja registrite eesti kirjakeeles“ põhjal (Metslang jt 2017). Samuti vaatasin sõnamuutmist teadustööst „Eesti keele sõnamuutmine“ (Viht & Habicht 2019).

Urdu ja eesti keele vaheline sarnasus on praeguseni uurimata teema, kuid urdu keelt on varem uuritud ja võrreldud inglise ja Lõuna-Aasia keeltega (Batool & Saleem 2023; Verbeke 2013) ning eesti keelt uuritakse väga sageli lähisugulaskeeltega võrreldes, sh soome keel (Müller & Schlotthauer 2011; Jaas 1989; Teptiuk & Tuuling 2024). Urdu ja eesti keelt mingist aspektist võrdlev töö on ühelt poolt keeletüpoloogiliselt huvitav ning teiselt poolt saavad sellise töö tulemused olla kasulikud keeleõppes. Kuigi esmapilgul võivad need kaks keelt tunduda väga erinevad, võimaldab just nende erinevuste uurimine paremini mõista, millised on kummagi keele iseloomulikud jooned ning millisel tasandil need omavahel kattuvad või sarnanevad.

Järgnevalt tutvustan kõigepealt urdu keelt ja räägin detailsemalt urdu keele postpositsioonidest ja esinevatest käänetest. Kolmandas peatükis räägin põgusalt eesti keele käändesüsteemist. Neljandas peatükis käsitlen komitatiivi, instrumentaali ja abessiivi kategooriaid keeletüpoloogia vaatenurgast. Siis tuleb materjali ja meetodi osa, mille järel esitan tulemused. Töö lõppeb kokkuvõttega.

2. Urdu keel

Urdu keelt kõneleb umbes 70 miljonit inimest esimese keelena ning umbes 160 miljonit inimest teise keelena põhiliselt Lõuna-Aasias, ennekõike Pakistanis, kus urdu keel on ka ametlik riigikeel, aga ka Indias. Urdu keel kuulub indoeuroopa keelkonda, täpsemalt indo-aaria keelte hulka, kuhu kuulub umbes 200 keelt. Kokku kõneleb neid keeli umbes 1,5 miljardit inimest Lõuna-Aasias. (Eberhard jt 2025)

Urdu keelt kirjutatakse araabia-pärsia eeskujuga tähestikus paremalt vasakule, mis võib paista ladina tähtedega harjunud inimestele väga erilisena. Pakistani riigikeelena on urdu keel kasutusel pea igas valdkonnas: teaduses, hariduses, seadusandluses ning selle jaoks on ka olemas loomuliku keele töötluse rakendused (Hafeez jt 2023; Mukund 2012). Samuti on urdu keelel mitmetes India maakondades ametliku keele staatus. Urdu keelel on aga omaette tähtsus Pakistanis, kus peale urdu keele räägitakse pea 50 keelt ning inglise keele mõju on aastate jooksul tunduvalt suurenenud, eriti hariduses. Seega on urdu keelel tähtis roll Pakistani riigi ja identiteedi loomisel (Rahman 2011; Simpson 2007).

Urdu keel pärineb hindustani keelest, mida räägiti Lõuna-Aasia piirkonnas juba enne 12. sajandit. Keeleajalooliste protsesside, erinevate keelte ning keelekorralduse mõjul on hindustani keelest kujunenud tänapäeva urdu ja hindi keel, kusjuures urdu keelde on eriliselt palju sõnu ja grammatilisi konstruktsioone tulnud pärsia, araabia ja vanatürgi keelest (Ahmad 2000; Rahman 2011). Kuna Lõuna-Aasia piirkond oli 19. sajandil Briti impeeriumi all, tuli urdu keelde ka ingliskeelseid sõnu. Mõned urdu-/pärsia-/hindikeelsed sõnad levisid aga inglise keele kaudu üle maailma (Hoad 2003) ja jõudsid isegi Eestisse, nt sõnad *pidžaama* ja *diivan*.

Urdu keel on olulise kultuurilise tähtsusega, kuna see on sillaks erinevate rahvaste ja usundite vahel ning Lõuna-Aasia pärandi hoidjaks. See ei ole pelgalt suhtlusvahend, vaid rikas kirjandustraditsioonide, sealhulgas luule, proosa ja filosoofilise diskursuse kandja. Urdu poeetilised vormid, nagu *ghazal'id* ja nazm'id, on sügavalt mõjutanud Lõuna-Aasia kunsti ja kirjandust, edendades lüürilise väljenduse ja emotsionaalse sügavuse hindamist. Keele integreerimine muusikasse, kinolinale ja teatrisse, eriti Bollywoodis ja *qawwali*'s (religioosne lauluvorm), rõhutab selle rolli kultuuriliste narratiivide kujundamisel ja vaimsete teemade säilitamisel. Urdu keel, mis on Pakistani rahvusliku identiteedi sümbol ja Indias laialdaselt räägitav keel, ühendab jätkuvalt inimesi üle piirkondade, ületades keelelisi ja kultuurilisi piire.

2.1. Urdu keele grammatika põhijooned

Urdu keel on teiste indoeuroopa keeltega grammatiliselt sarnane, eriti Lõuna-Aasia kontekstis (Umar-ud-Din, Saleemnt & Azeem 2022: 412). Asesõnad ja nimisõnad muutuvad soos, arvus ja käändes. Nendega ühilduvad omadussõnad ja tegusõnad ühilduvad subjektiga (vt 1–3).

(1) ***acchā*** ***laṛkā*** *paṛh* *rahā* *hai*
hea.M.SG **poiss.M.SG** luge PROG.M.SG ole
'Hea poiss loeb.'

(2) ***acchī*** ***bahan*** *kitāb* *paṛh* *rahī* *hai*
hea.F.SG **õde.F.SG** book.F.SG luge PROG.F.ST ole
'Hea õde loeb raamatut.'

(3) *is* *dukān=meṁ* ***acchī*** ***kitābeṁ*** *haiṁ*
see.OBL pood.F.SG.OBL=LOC **hea.F.PL** **raamat.F.PL** ole.3PL
'Selles poes on head raamatud.'

Omadussõna ühildub nimisõnaga soos ja arvus, kusjuures arvu ja soo tunnus esineb sõna sees lõpumuutusena, ehk muutus on flektiivne, nagu on näha omadussõna *hea* puhul näiteid 1 kuni 3 võrreldes. Verb ühildub pöördes, soos ja arvus nimisõnaga. Verbi teised olulised sõnamoodustuse kategooriad on aeg, kõneviis, tegumood (Ansari & Mangrio 2019: 34–39; Schmidt 2005: 89–90). Ajavorme on urdu keeles üle kümne, kuigi põhiajavormid on tulevik, olevik ja minevik. Erinevad tegumoed ja kõneviisid tekitavad nendest põhivormidest päris palju variante, nt konditsionaal, kestev olevik, habituaal ja erinevad perfekti vormid. Paljud verbivormid esinevad liittegusõnana, ehk kasutatakse kuni kolme liittegusõna ühe ajavorm (mõnikord koos kõneviisiga) väljendamiseks. Eitav moodustatakse urdu keeles eitussõna lisamisel ning lause teised osad jäävad samaks, ehk afirmatiivse lause võib muuta eitavaks lisades sellele eitussõna (vt 4 ja 5), ehk eitus on urdu keeles sümeetriline. (Schmidt 2005)

(4) *bahan* *kitāb* ***nahīn*** ***paṛhtī***
õde.NOM.SG raamat.ACC.SG **NEG** **luge. HAB.FEM.SG**
'Õde ei loe raamatut.'

(5) *bahan* *kitāb* *paṛh* ***rahī***
õde.NOM.SG raamat.ACC.SG luge **PROG.CONT.FEM.SG**
thī
ole.PAST.FEM.SG

’Õed loevad raamatut.’

Urdu keeles on tähtsal kohal sugu, kusjuures on olemas kaks sugu, mees- ja naissugu. Soomarkerid on sõnadel vähe, kuigi on siiski sõnu, kus meesugu tähistab sõna lõpus olev lühike ja pikk *-a* ning *-aya*, samas kui naissugu märgib *-i-* ja *-iya*. Sõnad, kus sugu on vormiliselt näha, käituvad lauses sageli reeglipärasemalt, ehk nende mitmuse ja obliikva vorm moodustatakse sarnaste mustrite alusel. Markeerimata sõnad käituvad lauses sageli erandlikult (vt näidet 6, kus *kitab* sõna obliikva vorm kattub nominatiiviga), kuid nende hulgas on ka reeglipäraselt muutuvad sõnad, mis on sageli ühise päritoluga, ehk kas pärsia või araabia keelest pärit. (Schmidt 2005: 1–5)

(6) *laṛke=ne* ***kitāb=ko*** *uṭhāyā*
poiss.OBL.SG=ERG **raamat.OBL.SG=ACC** võt
’Poiss võtab raamatu.’

Urdu keele põhiline sõnajärg on SOV, mis tähendab, et lihtlauses on esimesel kohal subjekt seejärel objekt ja viimasel kohal on verb. Omadussõna on lihtlauses enne nimisõna ning subjekt on enne objekti ja objekt on enne verbi. Sõnajärg on suhteliselt vaba ning sõltub ka teemast ja reemast (ehk sellest, kus lauses on edastatud uut infot). (Butt 2005: 1)

Objekti markeerimine ning käänded avalduvad üldiselt erinevates postpositsioonides, mille puhul nimisõna ning nimisõna juurde kuuluvad atribuudid on obliikva käändes (Umar-ud-Din, Saleemnt & Azeem 2022; Schmidt 2005). Just nende postpositsioonide pärast võib sõnajärg urdu keeles olla ka natukene vabam, sest postpositsioonid markeerivad selgesti kes mida tegi, kuigi harilikult on levinum variant just SOV (vrd näide 6 ja 7).

(7) *uṭhāyā* *kitāb=ko* *laṛke=ne*
võt raamat.OBL.SG=ACC poiss.OBL.SG=ERG
’Poiss võtab raamatu.’

2.2. Urdu keele postpositsioonid

Urdu keeles kasutatakse postpositsioone erisuguste grammatiliste funktsioonide väljendamiseks. Sellest, kes mida tegi, saadakse aru postpositsioonide ja sõnajärje abil (6 kuni 7). Postpositsioonid võivad olla ühesõnalised või koosneda mitmest postpositsioonist, kas postpositsioonide jadana või liitühendina. Neid postpositsioone võib võrrelda teiste Euroopa keelte prepositsioonidega, nagu näiteks inglise keel.

Postpositsioonidel on urdu keeles käände markeerimise funktsioon (Umar-ud-Din, Saleemnt & Azeem 2022), nt akusatiiv, daativ, ergatiiv, nominatiiv, instrumentaal, lokatiivsed käänded ja genitiivi kääne. Mõnele teisele käändele, näiteks komitatiiv ja adessiiv, vastavad urdu keeles liitpostpositsioonid. Possessiivsust väljendatakse samuti postpositsioonide abil (Malik, Ali & Siddiq 2010: 23) (vt näidet 8).

(8) *kyā* *ye* *āp* ***kī*** *gāṛī*
Kas see.NOM.SG teie **POSS.FEM.SG** auto.NOM.F.SG
hai
ole.PRES.3SG
'Kas see on teie auto?'

2.3. Urdu keele käänded

Urdu keeles markeeritakse käändeid kahel viisil: morfoloogiliselt (flektiivse muutusega) ja postpositsioonidega. Sealjuures eristatakse kaht postpostiooni tüüpi: kliitikud ja postpositsioonid. Kliitikutena on nad sellepärast käsitletud, kuna need võib peanimisõnast lahutada, kasutades nt rõhupartikleid. Enamik grammatilist tähendust edastavaid postpositsioone ongi kliitikud (vt tabelit 1). Puhtad postpositsioonid koosnevad sageli genitiivi kliitikust ja adverbiaalist (tabel 2). Kliitikutel ei ole eriti tähendust, kuna nendel on pigem grammatilised funktsioonid, nii nagu käändelõppudel eesti keeles. Sageli nõuab lause ülesehitus või verbi või nimisõnafraasi rektsioon mingit kindlat kliitikut (vt tabel 1). (Butt 2005)

Tabel 1. Urdu keele kliitikud. (Schmidt 2005)

	Kliitikud	Funktsioon	Lisamärkus
Grammatilised postpositsioonid	ka~ke~ki	Possessiivsus	Ühildub omajaga arvus ja soos.
	ka	Objektikääne	On mõndade kindlate verbide rektsioon ning ta muutub postpositsioonide ühendites *ke*'ks või *ki*'ks
	ko	Akusatiiv/Datiiv	On sagedasem verbirekstioon objektide jaoks ning kogejalauses markeerib *ko* subjekt.
	ne	Ergatiiv	Markeerib tegija transitiivses lauses
	se	Instrumentaal/ Komitatiiv	
		Objektikääne	Objektina esineb ta mõndade kindlate verbide rektsiooniks.
Lokatiivsed postpositsioonid		Ablatiiv	
	tak	Terminatiiv	Moodustab *se*'ga paari, ehk millest milleni.
	main	Lokatiivkääne	Kasutatakse mõnikord muutuse tulemuse markeerimiseks.
	par	Lokatiivkääne	Mõnikord vastab eesti keele adessiivile ja mõnikord seesütlevale, mõnikord ka kaassõnale peal.
		Objektikääne	Objektina esineb ta mõndade kindlate verbide rektsiooniks.

Postpositsioone on urdu keeles üpriski palju. Nad koosnevad kahest osast, kusjuures esimene osa on kliitik *ka* obliikvakäändes, mis on *ke.* Kuna see on urdu keele genitiivi kliitik, saab seda võrrelda eesti keele selliste apositsioonidega, mis nõuvad, et nende juurde kuuluv nimisõna oleks genitiivis (vt tabel 2). (Butt 2005)

Tabel 2. Mõned urdu keeles olevad postpositsioonid.

Postpositsioon	Eesti keeles	Funktsioon	Lisamärkus
Ke saath	Komitatiiv (koos)	Kaasnemise tähenduses, elusolevatega (*companion*)	Pronoomenite puhul jääb *ke* vahele ning pronoomenites toimub flektiivne muutus.
Ke beghair	Ilmaütlev (ilma)	Abessiiv	
Ke niche	(selle) all	lokatiiv	
Ke upar	(selle) peal	lokatiiv	
Ke samne	(selle) ees	lokatiiv	
Ke pehle	Enne (seda)		
Ke pas	(selle) juures		

Sõna sees olevad muutused on näha tabelis 3. Oluline on obliikvakääne. Obliikvakääne urdu keeles on nimisõna või asesõna grammatiline vorm, mida kasutatakse siis, kui sellele järgneb postpositsioon. See ei muuda sõna tähendust, kuid on grammatiliselt vajalik. Obliikvakääne on hädavajalik postpositsioonifraasi moodustamiseks. Ilma obliikvakäändeta oleks lause grammatiliselt vigane või arusaamatu, kuid mõne sõnamuutmise puhul jääb ta nimetavaga samasse vormi.

Tabel 3. Urdu keele flektiivsed käänded.

	Nimetav		Obliikva		Vokatiiv	
	Ainsus	Mitmus	Ainus	Mitmus	Ainsus	Mitmus
Meessoost	Larka (poiss)	Larke	Larke	Larke	Larke	Larko
Naissoost	Larki (tüdruk)	larkiyan	Larki	larkiyon	Larki	Larkiyo

Kliitikud sulavad sageli kokku pronoomenitega, kus võivad olla lubatud nii flektiivne kui ka postpositsiooniga variant. Urdu grammatikareeglid võimaldavad akusatiivi kliitikut ära jätta,

kui tegemist on elutu objektiga. Siis saab akusatiivi kliilik rõhutava funktsiooni endale, nii nagu näites 9 on näha. (Umar-ud-Din, Saleemnt & Azeem 2022)

(9) *Main=ne* ***khānā*** *khāyā*
Mina.OBL=ERG **söök.ACC** söö
'Mina sõin sööki.'

(10) *Us=ne* ***mujhe*** *fōn* *kiyā*
Tema.OBL=ERG **mina.OBL.DAT** helista tege
'Tema helistas mulle.'

(11) *Us=ne* ***bhāī=ko*** *fōn* *kiyā*
Tema.OBL=ERG **vend.OBL=DAT** helista tege
'Tema helistas vennale.'

Näites 11 on näha kuidas tavaliselt kasutatakse verbiga *helistama* postpositsiooni *ko*, kuigi, lause 10 puhul, esineb daativi kääne pronoomenis *mina* flektiivselt. Flektiivselt esinevad urdu keeles kuni 3 käänet, pronoomenite puhul sulab genitiivi kliilik pronoomeniga kokku. Kolme käände tunnused sõltuvad arvust ja soost (tabel 3).

Urdu keeles saab postpositsioone kombineerida, et väljendada keerukamaid ruumilisi suhteid. Näites 12 on konstruktsioon *pās=se* kahest postpositsioonidest koosnev järjestus, kus esimene postpositsioon määrab asukoha ja teine liikumise suuna.

(12) *Us=ke* ***pās=se*** *ā* *jāo*
Tema=GEN **juures=ABL** tule.IMP mine
'Tule tema juurest.'

3. Eesti keele käände- ja adpositsioonisüsteem

Eesti keele käändesüsteem mängib olulist rolli keele grammatikas ja näitab, missuguses suhtes lause erinevad liikmed on. Käändevormide korrektne kasutamine on hädavajalik eesti keele valdamiseks, kuna need aitavad väljendada erinevaid grammatilisi suhteid nimisõna ja teiste lause osade vahel. Käändevormide moodustamiseks kasutatakse eesti keeles kahte peamist viisi: aglutineerimist ja flekteerimist, kuigi mõnikord võib konstruktsioonidele lisada ka analüütilised elemendid. (Viht & Habicht 2019)

Aglutineerimine tähendab tüvele selgelt eristuvate tunnuste ja lõppude lisamist. Tunnuseid ja lõppe lisatakse kindlas järjekorras, näiteks tüvi, mitmuse tunnus ja käändelõpp. Näiteks sõna *isa* (tüvi) + *ga* (kaasaütleva käände tunnus) = *isaga* (isaga kaasas). Aglutineerimine võimaldab luua selgeid ja struktureeritud sõnavorme, kus iga afiks kannab konkreetset grammatilist tähendust. Flekteerimine tähendab sõnavormide moodustamist, ilma et saaks selged morfeemide piire tõmmata. Näiteks sõna *tuba* (tüvi) muutub *toa* (genitiiv) või *inimesi* kus *i* hõlmab endale nii mitmuse kui ka osastava käände tunnused. Flekteerimine võib hõlmata tüve muutmist, mis võib puudutada tüve eri osi, näiteks väldet ja sisehäälikuid. (Metslang jt 2023)

Eesti keeles esinevad tüvemuutused võivad olla vältemuutused ja laadimuutused. Vältemuutus tähendab, et muutub ainult sõna välde (Viht & Habicht 2019). Näiteks sõna *kirss* (tüvi III v) muutub *kirsi* (genitiiv II v), *kirssi* (partitiiv III v). Laadimuutus tähendab, et eri astmes tüvevariandid erinevad teineteisest sulghääliku või *s*-i esinemise või puudumise poolest. Näiteks sõna *siga* (tüvi) muutub *sea* (genitiiv). Eesti keeles on käändevormidel erinevad tunnused ja funktsioonid. Näiteks nominatiivi kasutatakse lause aluse ehk subjekti tähistamiseks, genitiivi omandi, kuuluvuse ja objekti näitamiseks ja partitiivi käänet osalise objekti või määramatuse väljendamiseks.

Eesti keeles on kokku 14 käänet. Sageli grupeeritakse neid kaheks rühmaks, grammatilisteks ja konkreetseteks kääneteks. Grammatilised käänded väljendavad ainult grammatilisi funktsioone, ehk tegija või tegevuse markeerimine ning nendel pole kindlat tähendust. Konkreetsed käänded väljendavad leksikaalset tähendust, nende abil saab edastada tähendusi nt koha, aja, viisi, ilmaolu, kaasaolu või vahendi kohta (Viht & Habicht 2019: 88) (vt tabel 4).

Tabel 4 eesti keele 14 käänet, tabel on kohandatud Eesti keele grammatikas olevast tabelist (Metslang jt 2023: 149; Viht & Habicht 2019: 89)

			Kääne	Tunnus	Näide
Grammatilised			Nominatiiv		Inimene
			Genitiiv		Inimese
			Partitiiv	-t -d -Ø	Inimest Ideed kodu
Konkreetsed käänded	Kohakäänded	Sisekohakäänded	Illatiiv	-sse Lühike: -Ø	Arvutisse Vette
			Inessiiv	-s	Kodus
			Elatiiv	-st	Kodust
		Väliskohakää	Allatiiv	-le	väljakule
			Adessiiv	-l	väljakul
			ablatiiv	-lt	Väljakult
		Erikäänded	Translatiiv	-ks	Inimeseks
			Terminatiiv	-ni	Inimeseni
			Essiiv	-na	inimesena
			Abessiiv	-ta	Inimeseta
			komitatiiv	-ga	inimesega

Konkreetsed käänded saab asendada ka kaassõnafunktsiooniga, nt *majast/maja seest,* kuigi kaassõna- ja käändekonstruktioon ei saa sünonüümiks pidada, kuna nendel on sageli ka tähenduslik erinevus (Klavan 2012). Samuti ei asenda kaassõna sageli käändelõppu vaid see on juurde lisatud ja annab lisa nüansse. Kaassõna on eesti keeles grammatiline sõnaliik, mille ülesanne on väljendada abstraktseid suhteid, nagu koht, aeg, vahend, põhjus, seos jms. Kaassõna ei esine lauses iseseisvalt, vaid moodustab fraasi koos käändsõnaga, mille juurde ta kuulub. See tähendab, et kaassõna vajab enda kõrvale nimisõna või asesõna mingis

käändevormis, et oma tähendust realiseerida. Eesti keeles on tagasõna sagedam kui eessõna, ning mõnikord nõuab, et nende ees olev sõna oleks genitiivis või mingi muu kindlas käändes (Jürine & Habicht 2013: 738).

4. Komitatiiv, instrumentaal ja abessiiv tüpoloogilisest vaatest

Komitatiivi ja instrumentaali kääne on uurimisfookuses olnud keeleteadlaste seas juba ammu, nt on Thomas Stolz selle kohta kirjutanud palju uurimistöid, alustades sellega, et kaasnemise ja vahendi suhe on keeles kas erineva grammatika kategooria all, sama kategooria all või on tegu segasüsteemiga. Abessiivi on uuritud komitatiivi/instrumentaaliga võrreldes väga vähe ning selle kohta arvatakse pigem, et see on lihtsalt komitatiivi ja instrumentaali eitus.

> „Erinevalt komitatiivsetest/instrumentaalsetest konstruktsioonidest on nende loogiline negatiivne vaste – abessiiv – keeleteaduslikult endiselt suuresti uurimata valdkond. Inglise keele 'without' ja funktsionaalselt sarnaseid väljendeid mainitakse enamasti möödaminnes vähestes väljaannetes, mille põhiteemaks on komitatiivide/instrumentaalide kirjeldus ja analüüs.“ (Stolz, Stroh & Urdze 2007: 63-64)

Viimastel aastatel on aga abessiivile rohkem tähelepanu pööratud ja just Stolz jt (2007) tõid välja, et abessiiv on oma struktuuri pooles mõnevõrra keerukam kui komitatiiv ja instrumentaal (Stolz, Stroh & Urdze 2007). Samuti on mõne keele puhul välja tulnud, et abessiivi võib kasutada ka eituse funktsioonis, nii ka eesti keeles (Tamm 2023: 166).

4.1. Komitatiiv ja instrumentaal

Komitatiivi kääne on nimisõna grammatiline kategooria, mida kasutatakse paljudes keeltes kaasnemise väljendamiseks. See tähendab, et lauses on üks nimisõna teise nimisõnaga kaasnemissuhtes. Suhtes olevatest nimisõnadest on üks põhiline ja teine on kaasosaline, mis jagab põhisõna rolli lauses. Kui põhisõna on subjekt, on ka kaasosaline subjekt ning kui põhisõna on objekt, on ka kaasosaline objekt, kuigi tal on lauses vähe tähtsust (vt näidet 13). Juhul kui mõlemad osalised on lauses võrdsed, on tegemist tegelikult rinnastusega (vt näidet 14). Komitatiivi väljendatakse eri keeltes mitmeti, nt sufiksi, prefiksi või adpositsiooni abil. Inglise keeles on selleks prepositsioon *with*. (Metslang jt 2017; Stolz 2001)

(13) Isa tuli emaga koju

(14) Isa ja ema tulid koju

Komitatiivi lähim kääne on instrumentaal. Nende peamine erinevus on see, kas kaasosaline on elus või elutu. Instrumentaalne ehk vahendisuhe väljendab olukorda, kus mingi tegevuse teostamiseks kasutatakse mingit vahendit. Selle suhte puhul on oluline, et tegevuse sooritaja (agent) oleks elusolend (nt inimene või loom) ning vahend, millega tegevus toimub, oleks elutu

objekt või abstraktne nähtus. Varem arvati, et neid mõlemaid käändeid väljendatakse sagedamaini ühe grammatilise kategooriaga, ja seda peeti justkui universaaliks. Nii on ka paljudes euroopa keeltes.

> „ … inglise keele "with", saksa keele "mit" ja eesti keele "-ga" analüüs on viinud ideeni, et komitatiivi-instrumentaali ühtesulamine on levinud enamikus maailma keeltes, kui mitte absoluutne universaalne inimkeele omadus.“ (Stolz 1997: 115)

Uurimused on aga näidanud, et olukord on hoopiski teistpidi ja enamik maailma keeltest hoiab instrumentaali ja komitatiivi kas rangelt lahus või kasutab segasüsteemi (Stolz, Stroh & Urdze 2013).

Isegi eesti sugulaskeeltes, nagu näiteks soome keeles ja ungari keeles käsitletakse komitatiivi ja instrumentaali eesti keelest erinevalt. Soome keeles kasutatakse vahendi jaoks adessiivi ning kaasnemise suhe väljendatakse sageli kaassõnaga, harvem sufiksiga. Ungari keeles on käibel segasüsteem. Eesti keeles on aga komitatiiv (vt näide 16) ja instrumentaal (vt näide 15) ühe käändelõpu *-ga* all, samuti saab kasutada kaanemisesuhte väljendamiseks ka kaassõnu, nagu *kaasa*, *koos*, *seltis* ning *abil* ja *jõul* vahendi jaoks (Metslang jt 2023: 159, 647).

(15) Ma lõikan noaga leiba

(16) Ta läheb sõbraga maale

Urdu keeles on need mõlemad grammatilised funktsioonid rangelt eraldi hoitud (Stolz, Stroh & Urdze 2013), kusjuures instrumentaali väljendamiseks kasutatakse postpositsiooni *se* (näide 18). Komitatiivi jaoks kasutakse kliitikut *ke* ning seejärel tuleb postpositsioon *saath* (näide 17). Põhisõna on mõlema postpositsiooni puhul obliikvakäändes ning pronoomenite puhul sulab *ke* pronoomeniga kokku.

(17)	*dāniś*	***dost=ke***	***sāth***	*khelnē*	*gayā*
	Danish	**sõber=GEN**	**COM**	mängi	mine

’Danish läks sõbraga mängima.’

(18)	*Us=nē*	***rūmal=se***		*apnē*	*chehrē=ko*	*sāf*	*kiyā*
	3sg=ERG	**taskurätik=INST**		REFL.M	nägu.OBL=ACC	pühki	tege

’Ta pühkis näo taskurätikuga puhtaks.’

4.2. Abessiiv

Abessiivi kääne on samuti nimisõna grammatiline kategooria, mis väljendab millegi puudumist või mitteosalemist olukorras. Funktsionaalselt on see vastand komitatiivile ja instrumentaalile, mis tähistavad kaasaolu või vahendi olemasolu. Kui komitatiivi ja instrumentaali on keeleteaduses laialdaselt uuritud, siis abessiiv on jäänud suhteliselt tähelepanuta. (Stolz, Stroh & Urdze 2007)

Semantiliselt väljendab abessiiv negatiivset koos olekut või osalust. Sellega väljendatakse nii komitatiivi vastet (nt *ilma sõbrata*) kui ka instrumentaali vastet (nt *ilma tööriistata*). Seetõttu on abessiiv semantiliselt keerukam kui tema positiivsed vastandid. Samuti saab abessiivi käände abil väljendada ka eitust (nt *Mul ei ole autot. Ma olen autota*). (Tamm 2023)

Morfoloogiliselt on abessiiv maailma keeltes sageli keerukamalt väljendatud kui komitatiiv või instrumentaal. Stolzi jt uuritud 239 keele hulgas kasutati abessiivi tähistamiseks sagedamini pikemaid, rohkem morfeeme sisaldavaid ja vabade morfeemidega väljendusvahendeid (nt postpositsioone või mitmesõnalisi väljendeid), kusjuures komitatiiv ja instrumentaal olid sagedamini väljendatud seotud morfeemidega (nt käändelõpud). (Stolz, Stroh & Urdze 2007)

Eristatakse kolme peamist tüüpi, kuidas keeled abessiivi väljendavad (Stolz, Stroh & Urdze 2007: 65, 70, 72, 78):

Tüüp A – abessiiv väljendub komitatiivi/instrumentaali eitusena.

Tüüp B – kasutatakse kaheosalisi lausekonstruktsioone, kus üks osa väljendab eitust.

Tüüp C – abessiivil on iseseisev, grammatiliselt fikseeritud vorm.

Euroopa ja Põhja-Aasia keeled (nt soome-ugri, indoeuroopa, turgi keeled) kuuluvad enamasti tüüpi C, kus abessiivil on selge ja grammatiliselt kinnistunud vorm. Aafrika, Ameerika ja Okeaania keeled kasutavad sagedamini tüüp A või B strateegiaid. Lisaks on abessiiv tekstides märgatavalt harvemini kasutatav kui komitatiiv või instrumentaal. (Stolz, Stroh & Urdze 2007)

Eesti keeles kasutatakse käändelõppu *-ta* ilmaolu väljendamisel ning see hõlmab endas ka eituse jooni (Tamm 2023). Urdu keeles kasutakse kliitikut *ke* ning seejärel tuleb postpositsioon *beghair*. Põhisõna on obliikvakäändes ning pronoomenite puhul sulab *ke* pronoomeniga kokku. Urdu keeles kasutatakse ilmaütlevat konstruktsioon harvamini eituse väljendamiseks.

5. Materjal ja meetod

Käesoleva töö uurimismaterjaliks on valitud urdukeelne 94-leheküljeline ilukirjandusteos „Asmaan roshan he“ (1956), mille autor on Krišan Tšandar, ning selle eestikeelne 72-leheküljeline tõlge „Taevas on selge“ (1964), mille on tõlkinud Haljand Udam. Tegemist on teadaolevalt ainsa urdu keelest eesti keelde tõlgitud ilukirjandusteosega, mis muuhulgas võimaldab uurida, kuidas on tõlgitud urdu keele komitatiivi, instrumentaali ja abessiivi konstruktsioone eesti keelde. Kuna uurimuse eesmärk on võrrelda kahe keele grammatiliste funktsioonide – kaasasolu, vahendi ja ilmaolu – väljendamise viise, on tõlketeose kasutamine sobiv ja põhjendatud valik.

Analüüsimeetodina kasutan kontrastiivse lingvistika raames Tomasz P. Krzeszowski (1990) kirjeldatud *kaksteksti* meetodit (*2text method*), mille puhul võrreldakse paralleeltekste – originaali ja selle tõlget – eesmärgiga tuvastada grammatiliste konstruktsioonide vastavused ja erinevused. Lisaks rakendan *tertium comparationis* põhimõtet, mille kohaselt määratakse kindlaks võrdluse alus ehk ühine tähenduslik või funktsionaalne komponent, mille kaudu saab keeli võrrelda (Chesterman 1998).

Töös keskendun konkreetsetele juhtumitele, kus urdu keeles esineb komitatiivi, instrumentaali või abessiivi tähistav konstruktsioon, ning analüüsin, kuidas need on tõlkes eesti keelde edasi antud. Eesmärk on välja selgitada, kas tõlkes on säilinud konstruktsioonide semantiline ja struktuurne funktsioon või on toimunud nihked, ümberkujundused või tõlkelised kohandused.

Analüüsitavad konstruktsioonid kogusin käsitsi, võrreldes lausetasandil urdukeelset ja eestikeelset teksti, lähtudes urdukeelsest tekstist, kuna tõlkesuund on urdu keelest eesti keelde. Samuti aga vaatlesin ka eesti keele teksti põhjal, ehk kus kohas esines eestikeelses tekstis vaatluse all olev käändekonstruktsioon ning mis seal sama koha peal urdukeelses tekstis oli. See võimaldab analüüsida ja ülevaate saada eesti keele tõlke omapäradest.

Ehk käisin lause kaupa urdukeelne rammatu läbi ja iga kord kui seal esines komitatiivi, instrumentaali või abessiivi sisaldav lause, markeerisin selle nii urdu kui ka eestikeelses tekstis. Need laused, või pikema lause puhul lauseosa, kus esines vaatluse all olev konstruktsioon, sisestasin Exceli tabelisse. Iga juhtumi kohta on seal kogetud järgmised andmed: juhtumi ID, urdu raamatu leheküljenumber, eesti raamatu leheküljenumber, urdukeelne lauseosa, eestikeelne terve lause, urdu konstruktsioon (sõna + postpositsioon), eesti konstruktsioon (sõna

+ käändelõpp), urdu lisainfo (nt millise käändega on tegu), eesti lisainfo (nt kas kasutati postpositsioone). Tabeli näitena on lisatud töös 20 esimest tabeli rida, vt lisa 1.

Urdu keele puhul otsustus raskeks sisestada tervet lauset või lasueosasid, sellepärast panin kirja ainult vaatluse all olevad kontraktsioonid ning vajadusel vaatlesin lauset markeeritud tekstist. Eesti keele puhul oli võimalik terve lause sisse kopeerida. Tabelis analüüsin siis edasi, millise grammatilise funktsiooniga on tegemist ja kas kasutati eesti keeles ka adpositsiooni. Analüüsimisel lähtusin mõlemale keele grammatika käsitlusest.

Urdu keele komitatiivi ja abessiivi on lihtne tuvastada, sest selleks on vastavalt postpositsioon *ke sāth* ja *ke beghair,* kuigi ka komitatiivi puhul esines üks kord postpositsioon *ke humrah*, mis on *ke sāth'*i viisakam variant, samuti kaob genitiivi marker *ke* pronoomenite puhul ära. Ehk nende puhul piisas sellest, et läbilugemisel tuvastasin ja markeerisin neid, kuna neid kasutatakse järjekindlalt sama grammatilise funktsiooni väljendamiseks (vt tabel 2). Sama kehtib ka eesti keele puhul, kus käändelõpud *-ga* ja *-ta* tähistavad alati sama grammatilist nähtust (vt tabel 4).

Urdu keele *se* kiitiku määramine valmistus aga raskusi, kuna ta võib olla nii objekti-(vt lause 20), koha-, kui ka instrumentaalikäände marker (vt tabel 1). lisaks saab ta olla ka komparatiivi marker ja ühe konstruktsiooni puhul võib ta ka olla leksikaalne sõna, ehk *sa* partikli obliikva vorm ning ka ajaväljendites saab seda kasutada. Selleks, et koguda tabelisse ainult instrumentaali konstruktsioone, analüüsisin *se* kliitikut sisaldavaid kohti lähemalt ning jätsin üldse välja lokatiivsust väljendavad kohad (vt näidet 19).

(19) *Jab* *vo* *pulīs* ***caukī=se*** *bāhar* *jānē* *lagā*
Kui 3SG politsei **jaoskond=LOC** välja mine hakka

to *Sāmanat=nē* *baṛī* *xanda-pēśānī=se* *hāth*
siis Samanat=ERG suur sõbralikkus=INST kätt

milāyā
suru

'Kui ta hakkas politseijaoskonnast välja minema, surus Sāmanat talle suure sõbralikkusega kätt.'

Instrumentaalkäänete tuvastamiseks kasutasin küsimustepõhist lähenemist, küsides nt *Millega?* või *Mille abil?*. Samuti vaatasin lähemalt millise tegusõnaga on tegemist ja milliste käänet ta nõuab. Samuti vaatasin ka lausekonteksti, ehk kas sõna on elutu vahend või töörist.

Samuti määrasin *se* kliitiku funktsiooni ka välistamise abil, ehk juhul kui temale kuuluv sõna pole koht või tegemist pole võrdlusega siis võiks teda instrumentaaliks pidada.

(20)	*Mujhē*	***āp=se***	*milnē=kā*	*bahut*
	1SG.DAT	**2PL.POL=ACC**	kohtu.INF=GEN	väga
	śauq	*thā*		
	soov	ole.PST.M.SG		

’Mul oli väga suur soov teiega kohtuda.’

Sageli oli sellises lauses (nt 20), kus *se* oli objekti marker, eestikeelses tekstis kasutusel komitatiiv. Sellepärast otsustasin need kohad sisse jätta ja need alguses instrumentaalikohtadena käsitleda, kuigi siin ei ole tegemist instrumentaalikäändega. Tulemuste osas analüüsin seda nähtust edasi.

Eestikeelse raamatu (Chander 1964) sain ma Tartu ülikooli raamatukogust, mille ma digiteerisin ning tegin Python teegi *tesseracti* abil optilise tähetuvastus (Smith 2024). Pärast analüüsisin estNLTK abil eestikeelse raamatu sisu ning tõin välja kõik kaasaütlevat ja ilmaütlevat käänet sisaldavad kohad ning märkisin eraldi, kas oli kasutatud ka mingit kaassõna. Urdukeelne raamatu (Chander 1964) PDF fail sain ma veebist. Töö koostamisel on kasutatud ka Microsoft Copilot'i keeletoimetuslikku abi Tartu ülikooli poolt antud kasutajakontoga, eelkõige eesti keele grammatika ja süntaksi kontrollimiseks ning teksti sujuvuse parandamiseks (Microsoft 2025).

Töös on urdukeelsed näited glossitud ja translitereeritud. Glossimiseks kasutati Leipzigi ülikooli poolt antud glossimise reeglid (Leipzig Glossing Rules 2015). Translitereerimisel lähtuti ISO 15919 transliteratsiooni standartist (Transliteration of Devanagari and related Indic scripts into Latin characters 2001).

6. Tulemused

Käesolevas peatükis esitan uurimistöö käigus kogutud andmete analüüsi tulemused. Esmalt keskendun sellele, kuidas urdu keele komitatiivi, instrumentaali ja abessiivi konstruktsioonid on tõlgitud eesti keelde, leides need juhtumid kus kasutati sarnaseid või erinevaid grammatilisi vahendeid. Analüüs hõlmab nii kvantitatiivset ülevaadet konstruktsioonide esinemissagedusest kui ka kvalitatiivset hinnangut nende semantilisele ja struktuursele vastavusele.

Osas 6.2 vaatlen andmed vastupidi, kuna eestikeelse teksti läbivaatamisel tuli välja, et eestikeelses tekstis oli komitatiiv sagedasemalt kasutusel ja sageli ka kohtades, kus urdukeelses raamatus komitatiivi ei kasutatud. Seepärast analüüsin kogutud andmed ka vastupidise suunda ja analüüsin ka konkreetseid näidet. Kus tõlke erines originaalist grammatiliste funktsioonide kasutamisel.

Näiteid on glossitud ning sisaldavad nii minu enda tõlke kui ka raamatus olevat tõlget. Enda tõlke lisasin tööle selleks, et paremini analüüsida ja välja tuua tõlkenihked ja kohandused, mida tõlkija on võib olla teinud või siis konstruktsioonide erinevuste väljatoomiseks, nt kui urdu keeles kasutati lokatiiv aga eesti keeles oli tõlkija samal kohal kasutanud komitatiivi.

6.1. Urdu – eesti tõlkesuund

Tabel 5 esitab ülevaate grammatilistest funktsioonidest urdu keeles ja nende vastetest eesti keeles.

Tabel 5 Leidude arv urdu keelest lähtudes

Urdu keele funktsioon	**Urdu algtekst**	**Eesti tõlkes esinevad käände- või/ja adpositsiooni funktsioonid**
Komitatiiv	15(*ke sāth*)	11
Instrumentaal	75(*se*)	68
Abessiiv	2(*ke beghair*)	2

Nagu näha, on urdu keeles kõige sagedamini kasutatud instrumentaali postpositsiooni *se* (75 korda), millest 68 juhtumit on eesti keeles tõlgitud komitatiivse käändelõpu või lisaks mõne esinemise puhul ka adpositiooniga. Komitatiivne postpositsioon *ke sāth* esines urdu tekstis 15 korral, millest 11 puhul kasutati tõlkes samuti komitatiivi käändelõpu ja mõnikord ka

adpositsiooni. Abessiiv, mida urdu keeles väljendatakse postpositsiooniga *ke beghair*, esines harva (2 korda), kuid kõik need juhtumid on eesti keeles tõlgitud ilmaütleva käändelõpuga ja adpositsioonidega. Edaspidi käsitlen igat grammatilist funktsiooni – instrumentaali, komitatiivi ja abessiivi – eraldi, koos näidete ja tõlkevõrdlusega.

6.1.1. Urdu keele instrumentaal

Üldjuhul kasutati tõlkes eesti keele komitatiivset käändelõppu *-ga* urdu keele *se* (instrumentaal) tõlkimiseks (näide 21):

(21) *Ailsā=nē* *apnī* ***dūrbīn=se*** *sab* *kuch* *dekhā*
Elsa=ERG REFL.F **binokkel=INST** kõik midagi näge
'Elsa nägi kõike oma binokliga.'
Elsa uuris oma binokliga ümbrust.(Chander 1964a: 40)

Siin on instrumentaalne *se* tõlgitud komitatiivse käändega. See muster kordub valdavas osas instrumentaalkonstruktsioonidest (vt tabel 6). See näide illustreerib hästi, kuidas urdu keele instrumentaalne postpositsioon *se*, mis kannab selget vahendit tähistavat funktsiooni, on eesti keeles tõlgitud komitatiivse käändelõpuga *-ga*. Kuigi mõlemad konstruktsioonid viitavad tegevuse sooritamise vahendile (selge ja konkreetne elutu objekt, mis vastab vahendi definitsioonile) – antud juhul binoklile –, ei ole eesti keeles kasutatud alternatiivseid väljendusviise, nagu *binokli abil* või *kasutas binoklit*, mis oleksid samuti võimalikud. Selline tõlkestrateegia viitab sellele, et tõlkija on eelistanud morfoloogiliselt lihtsat ja järjekindlat lahendust, kasutades käändelõppu *-ga* ka seal, kus eesti keeles võiks instrumentaalsust väljendada muude grammatiliste või leksikaalsete vahenditega.

Instrumentaaliga väljendatu saab aga ka olla abstraktne, nagu näites 22:

(22) *„zarūr* *kōśiś* *karūṅ* *gā!“* *isḥāq=nē*
Kindlasti pinguta tege.FUT.1SG AUX.FUT.M.SG Ishaaq=ERG
baṛī ***lāparvāhī=se*** *kahā*
suur **hooletus=INST** ütle.PFV.M.SG
'"Kindlasti pingutan!" ütles Ishaq suure hooletusega.'
„Eks ma katsu!“ vastas Ishak näiliku ükskõiksusega. (Chander 1964a: 10)

Näites 22 on urdu keele instrumentaalne postpositsioon *se* seotud abstraktse mõistega *hooletus*, mis väljendab tegevuse viisi. Eesti keeles on see tõlgitud fraasiga *näiliku ükskõiksusega*, kus käändelõpp *-ga* säilitab instrumentaalse funktsiooni. See näitab, et *-ga*

kasutatakse eesti keeles ka abstraktsete vahendite puhul, olgu tegemist füüsilise vahendi või emotsionaalse hoiakuga. Tõlkija on säilitanud nii grammatilise funktsiooni kui ka semantilise tähenduse, lisades samas tõlkele stilistilise täpsustuse sõnaga *näiliku*.

Tabelist 6 on näha, et kõik urdu keele instrumentaalid pole edastatud eesti keelde komitatiivi käändega.

Tabel 6 urdu instrumentaal ja komitatiiv vastavus eesti keeles

Urdu konstruktsioon	**Tõlgitud eesti komitatiivse käändega**	**Tõlgitud muu vahendiga**
Instrumentaal (*se*)	68	7

Siiski on näiteid kus urdu keele instrumentaal ei ole edastatud lõpuga *-ga* (vt näidet 23)

(23) *Isḥāq* *apnē* *rēśmī* ***rūmāl=se*** *baṛī* ***iḥtiyāt=se***
Ishaq REFL.M siid **taskurätik=INST** suur **hool=INST**

us=kē *rukhṣārōṁ=se* *ānsū* *pōnchhnē* *lagā*
3SG=GEN põsk.PL=LOC pisar pühki hakka

'Ishaq hakkas oma siidtaskurätiku abil suure hoolega tema põskedelt pisaraid pühkima.'

Ishak võttis oma siidtaskurätiku ning hakkas ta põski kuivaks pühkima. (Chander 1964a: 20)

Näites 23 on urdu keele instrumentaalne postpositsioon *se* tõlgitud eesti keelde ilma komitatiivse käändelõputa. Selle asemel on kasutatud muud konstruktsiooni, mis säilitab tegevuse tähenduse, kuid kaotab osaliselt sisulise nüansi nt *suur hool*. Samuti on eestikeelses tekstis lisaks tegusõna *võtma*, mis ei esine urdu tekstis, kuid ei tundu seal ka võõras. See näitab, et tõlkija on teksti osaliselt parafraseerinud, mis võib olla tingitud soovist hoida lause loomulikuna eesti keeles.

Näide 24 näitab ilusti, et instrumentaal hõlmab endas ka viisi funktsioon, mida sageli väljendatakse just adverbidega, nii nagu tõlkes tehti. Ehk eesti keelde tõlkides kasutas tõlkija komitatiivi käände asemel adverbi *ettevaatlikult*. Samuti on tõlkija eelistanud eesti keeles parafraseerimist, sõna-sõnalise tõlke asemel.

(24) *ab* *us=nē* *baṛī* ***iḥtiyāt=se*** *pās=ko* *tah* *kar-ke*
nüüd 3SG=ERG suur **hool=INST** paber=ACC kokku tege-CONV

apnī *jēb=mēṁ* *ḍāl* *liyā*
REFL.F tasku.F=LOC pani võt.M.SG
'Nüüd pani ta paberi suure hoolega kokku voltides oma taskusse.'
kuid nüüd murdis ta selle ettevaatlikult kokku ja pani taskusse. (Chander 1964a: 10)

Urdu keele instrumentaali konstruktsioonide puhul on huvitav näha, et eesti keeles ei ole neid adpositsiooniga edastatud, ehk kasutati ainult käändelõpp *-ga*. Samuti kasutatakse kliitikut *se* tegelikult sageli ka objekti määramisel, nii nagu meetodi osas sai juba räägitud. Detailsemad on tulemustes kokku 20 esinemist, kus *se* kliitik täidab pigem objekti markeerimise funktsioon, või nendel võivad olla mitu grammatilist funktsiooni määratud (vt tabel 7).

Tabel 7 Urdu *se* kliitiku esinemise kontekstid

Kliitiku *se* funktioon	**Urdu tekstis**	**Tõlgitud *-ga* abil eestikeelses tekstis (kuid mitte alati samas funktsioonis nagu urdu keeles)**
Elusolendiga kasutatud	20	20
Vahendina (konkreetne)	31	28
Vahendina (abstraktne)	24	20
Esinemised kokku	75	68

Urdu keele kliitiku *se* kasutuse analüüs näitab, et eesti keeles on selle vasteks kasutatud sageli käändelõppu *-ga*, sõltumata sellest, kas tegemist on konkreetse/abstraktse vahendiga või isegi tegevusobjektiga. Samas ilmneb, et mitte kõik urdu keele *se* kasutused ei ole seotud vahendiga – osa neist täidab objekti markeerimise funktsiooni, nagu näites 25.

(25) *proprāʾiṭar* *sāḥib* ***āp=se*** *bāt* *kärna*
omanik härra **2PL.POL=DAT** rääkimine tege.

cāhtā *hai*
soovi.M.SG ole.PRS.3SG
'"Omaniku härra soovib teiega rääkida."'
„Aga peremees tahab teiega rääkida.“(Chander 1964a: 46)

Näites 25 on *āp se* , mida saab määrata daativi markeriks, tõlgitud eesti keelde kui *teiega*, kasutades käändelõppu *-ga*. Sellised juhtumid näitavad, et *-ga* võib eesti keeles katta ka neid

tähendusi, mis urdu keeles ei ole instrumentaalsed, ega komitatiivsed, vaid täidavad mingi muu funktsiooni.

Samuti leidub urdu keeles *se* kliitiku kasutamise näited, kus pole lõplikult selge, millises funktsioonis *se* kliitik esineb. Näiteks retsiprooksete verbide puhul, mis vajavad kaks osalist, näiteks lause 26 puhul.

(26)	*Kis*	*tarah*	*us=kī*	*farst*	***injinīyar=se***	*laṛāʾī*
	kuidas	viis	3SG=GEN	eimene	**insener=COM**	tüli
	ho	*gaʾī*				
	ole	teki				

’Kuidas tal tekkis tüli esimese inseneriga’

kuidas ta oli esimese mehhaanikuga tülli läinud. (Chander 1964a: 11)

Näites 26 tähistab *injīnīyar se* osalist, kellega tüli tekkis. Siin võib kliitiku *se* täita ka urdu keele komitatiivi funktsiooni ning selle saab autori keeletaju järgi ka asendada urdu keele komitatiivi postpositsiooniga. Igatahes on ta ka eesti keeles komitatiivi käändelõpuga edastatud, mis näitab jällegi eesti keele komitatiivi mitmekesist funktsionaalsus, mida võib mitmte retsiprooksete verbide puhul ka kasutada.

6.1.2. Urdu keele komitatiiv

Urdu keelne komitatiiv postpositsioon on enamasti eesti keele -ga tunnusega edastatud, kuigi on urdu keele komitatiivi esinemised arvu pooles vähem kui instrumentaali konstruktsioonid (vt tabelit 8, vrd tabeliga 6).

Tabel 8 Urdu keele komitatiivi postpositsiooni esinemise arvud.

Urdu konstruktsioon	**Tõlgitud eesti komitatiivi käändega**	**Tõlgitud muu vahendiga**
Komitatiiv (*ke sāth*)	11	4

Näiteks:

(27)	*vo*	*dublē*	*patlē*	***ādmī=ke***	***sāth***
	3.SG	kõhn.M.OBL	peenike.M.OBL	**mees=GEN**	**koos**
	akēl-ā	*rah*	*gayā*		
	üksi-M	jäi	mine.PFV.M.SG		

’Ta jäi kõhna peenikese mehega üksi.’

Ishak jäi kõhna mehega üksi. (Chander 1964a: 8)

Näide 27 näitab ilusti, et juhul kui urdu keeles esineb postpositsioon *ke sāth*, on selle loomulik vaste eesti keelde tõlkides kaasaütlevakäändelõpp *-ga*. Semantiliselt markeerib urdu komitatiivi postpositsioon elusolendi kaaslast, siin näites *mees,* kes on lauses kaasosaline ja jagab subjektiga sama rolli. Samuti on selles näides ka mõlema keele ühildumisviisi näha, kus eesti keeles toimub käändelõpu *-ga* puhul mitte täielik ühildumine, ehk sellele fraasile kuuluvad sõnad ühilduvad peasõnaga ainult arvus, mitte käändes. Urdukeelses näides on näha, et komitatiivi postpositsiooni ees olevad sõnad ühilduvad peasõnaga arvus, soos ja käändes (obliikvakäändes).

Nagu tabelist 8 oli näha, ei edastatud kõik urdu keele komitatiivi konstruktsioone eesti keelde lõpuga *-ga* (vt näidet 28)

(28) *Tum=nē* ***mērē*** ***sāth*** *aisā* *sulūk* *kiyā!*
2SG=ERG **1SG.OBL** **koos** niimoodi kohtlemine tege.M.SG
'Sa kohtlesid mind sedasi!'
Aga sina tasusid mulle niimoodi. (Chander 1964a: 68)

Käändekasutus sõltub suuresti sõnavarast ja selle rektsioonist. Sageli mängib just tegusõna selles keskset rolli. Siinkohal on ka näha, kuidas verbivalik määrab terve lause grammatika, kuigi semantiliselt edastavad mõlemad laused sama tähendust. *Tasuma*-verb nõuab eesti keeles konstruktsiooni *kellele* + objektikääne (Pool 2019: 128). Urdu keeles on aga just sel kohal loomulik kasutada komitatiivi postpositsiooni, kuigi oleks siinkohal isegi võimalik kasutada ka kliitikut *se*.

Kuna instrumentaali puhul ei leitud ühtki näide eesti keeles apositsiooniga edastatud konstruktsioonist, siis on urdu keele komitatiivi puhul eriti silmatorkav *koos* apositsioon, ees- ja tagasõnana (vt tabel 9).

Tabel 9 eestikeelses tekstis kasutusel olnud apositsioonid, urdu komitatiivi vastena

Urdu algtekst olevad komitatiivi konstruktsioonid	Tõlgitud eesti komitatiivse käändega	*Koos* eessõnana	*Koos* tagasõnana
15	11	3	3

(29) *maĩ̯* *yahɑ̃̃* *kaī* *bār* *āyā* *lekin*
1.SG siin mitu kord tuli.PFV.M.SG aga

dostõ=ke	***sāth***	*āyā.*
Sõber.PL.OBL=GEN	**koos**	tuli.PFV.M.SG

’Ma tulin siia mitu korda, aga tulin koos sõpradega’

Olen mitu korda siin olnud, alati koos sõpradega. (Chander 1964a: 37)

Näites 29 esineb apositsioon *koos* eesti keeles eessõnana enne käändelõpuga sõna. Komitatiiv on urdu keeles alati väljendatud postpositsiooniga, kusjuures adpositsiooni kasutatakse eesti keeles ainult teatud juhtudel, kus see konteksti sobib. Harilikult esineb eesti keele komitatiivi käände just käändelõpus ning kaassõna pole tingimata vajalik kasutada. Siinkohal tahab tõlkija rõhutada, et tegija pole sinna üksinda tulnud, vaid siis just teistega koos. Tegelikult ei saagi *koos* lausest siit välja jätta kuna siis kaob komadega eraldatu lause põhimõte ära.

(30)

hamārā	*tīn*	*beṭā*	*hai.*	*magar*	*tīnõ*
1PL.POSS	kolm	poeg.M.SG	ole.3SG	aga	kõik.kolm
hamāre		***sāth***	*kām*	*kartā*	*hai.*
1PL.OBL.GEN		**koos**	töö	tege	ole.3SG

’Meil on kolm poega. Aga kõik kolm töötavad meiega koos.’

Mul on kolm poega, töötavad minuga koos. (Chander 1964a: 43)

Lause 30 näitab, kuidas tõlkija kasutas adpositioon *koos* järelsõnana. Siin tundub adpositsioon olevat natukene vabam, ehk teda võiks ära jätta või ka sõna ette paigutada, kuigi siis võivad esineda tähenduslikud muutused. Kuna urdu keeles on kasutusel ainult järelsõna, võib arvata, et kaassõnu võib esineda tõlkes rohkem, aga kuna adpositsioon esineb nii ees- kui ka tagassõnana ja täiesti ilma kaassõnata, võib arvata, et tõlkija on lähtunud pigem eesti keeles loomulikust keelekasutusest, kui sellest, et tõlke vastaks täielikult originaalile.

Lause 30 on ka urdu keelekasutuse poolest natukene eripärane, kuna autor kasutas seal kohal ainsusisiku jaoks mitmuse pronoomen *meie*. Seda on urdu keeles võimalik teha ning seda on tõlgitud eesti keelde õigesti ainsuse pronoomeniga. Samuti pidi siin kasutama mitmuslikku pööret, selleks, et lause oleks grammatiliselt õige, aga tegelikult on ainsuslik siin kasutusel. See on tüüpiline keeleviga, mida teevad urdu keele kui teise keelena ning mõned murde või lähisugulaskeele kõnelejad. Autor on paigutanud need vigased laused siia tegelase karakteriseerimiseks. Tõlkes aga see pole edastatud ja ei olnud ka võimalik teha, selle asemel on tõlkija kohandanud lause eesti keelde.

Taustapeatükis oli juba kõne all, et pronoomenite puhul võib urdu keele postpositsiooni *ke* pronoomeniga kokku sulada. See on juba näha lauses 30. Selliseid esinemisi oli kokku 6 (vt 31).

(31)	*dekho*	*tum*	*agar*	***mere***	***sāth***	*na*	*āte,*
	vaata.IMP.2SG	2SG	kui	**1SG.OBL.GEN**	**koos**	NEG	tule
	to	*aisā*	*ḥusn*	*na*	*dekh*	*sakte*	*the.*
	Siis	selline	ilu	NEG	näge	saa	ole

'Vaata, kui sa poleks minuga kaasa tulnud, poleks sa saanud sellist ilu näha.'

„Näed nüüd, poleks sa minuga koos tulnud, poleks sa sellist ilu näinud!" (Chander 1964a: 38)

Urdu fraasis *mere sāth* (*minuga koos*) on *mere* liitvorm, mis koosneb asesõnast *maĩ* (*mina*) obliikvakäändes ja postpositsioonist *ke*. Kui siin kokkusulandamine ei toimuks, siis oleks selle asemel olnud *musch ke sāth**, kusjuures oleks *musch* obliikvakäändes ja *ke* selgelt eraldi seisev vaba morfeem. Eesti keelde on see konstruktsioon edastatud käändelõpu *-ga* ja kaassõna *koos* abil.

Komitatiivi jaoks on urdu keeles postpositsioon *ke sāth*, aga võrreldes kliitikutega võivad postpositsioonide esinemised olla vabamad ja seda kategooriat võiks pidada avatuks. Nii esineb raamatus üks kord *ke sāth* asemel postostiooni konstruktsioon *ke humrah*, mis hõlmab endas komitatiivi funktsiooni ja lisaks ka viisakustähendus (vt lause 32).

(32)	*vo*	*hasb-e-ma'mūl*	*bahrī*	*k̲halāsiyõ*	*aur*	
	3SG.M	nagu tavaliselt	mere	madrus.PL.OBL	ja	
	mallāhõ=ke	***hamrāh***	*ek*	*mez=par*	*baiṭhā*	*huā*
	meremees.PL.OBL=GEN	**koos**	üks	laud=LOC	istu	AUX
	cāy	*pī*	*rahā*	*thā.*		
	chai	joo	PROG	ole		

'Nagu tavaliselt, istus ta laua taga koos meremadruste ja meremeestega ning jõi *chai*'d.'

Seal oli ta lihtsate merehulguste ja madrustega ühes lauas istunud , joonud teed … (Chander 1964a: 7)

Ke humrah kasutus näitab siin, kuidas postpositsioonid ei ole ainult grammatilise funktsiooni edastajad, vaid hõlmavad endas ka semantilist tähendust, antud juhul viisakuse lisatähendust. See on ka postpositsioonide ja kliitikute erinemise põhjus urdu keeles. *Ke*

humrah kasutamine nõuab aga ka põhjust ning seda ei saa *ke sāth'*i täpseks vasteks pidada. Samuti esineb ta raamatus ainult üks kord. Selgub, et *ke humrah* kasutamisel on siinkohal selge põhjus, kuna edasisest jutust selgub, et see kohtumine ei olnud üldse viisakas, ehk kasutab autor siinkohal *ke humrah* sarkastiliselt. Eesti keeles on see konstruktsioon käändelõpuga *-ga* väljendatud. Sõna *ühes* üle võib vaielda, kas ta on siinkohal komitatiiviga kaasas käiv tagasõna või ta on suunatud pigem lauale.

6.1.3 Urdu keele abessiiv

Abessiivi postpositsioone oli urdukeelses tekstis vähe. Kokku esines ta kaks korda (vt tabelit 10) ning mõlemad juhud on eesti keeles edastatud eesti keele abessiivi käändelõppu *-ta* abil (vt ka näiteid 33-34).

Tabel 10 Urdu abessivi postpositsiooni esinemised ja nende vasted eesti keeles.

Urdu konstruktsiooni	**Tõlgitud eesti ilmaüteva käändega**	**Tõlgitud muu vahendiga**
Abessiiv (*ke beghair*)	2	0

(33) ***Ek=ke*** ***baghair*** *dūsrā* *nā-mukammal* *hai.*
Üks=GEN **ilma** teine.M.SG mittetäielik ole.PRS.3SG
'Üks ilma teiseta on mittetäielik.'
Üks ei saa ilma teiseta olla terviklik. (Chander 1964a: 26)

(34) ***Muhabbat=ke*** ***baghair*** *koī* *zindagī* *bhī*
Armastus.F=GEN **ilma** mingi elu.F ka
kisī=kī *zindagī* *bhī* *samajh=mẽ* *nahĩ̃* *āsaktī.*
kes=GEN.F elu.F ka arusaam=LOC NEG tule.PT.F.SG
'Ilma armastuseta ei saa mõista ühtegi elu, isegi mitte kellegi teise oma.'
Elu ilma armastuseta ei saa pidada eluks. (Chander 1964a: 6)

Mõlema näidelausete puhul 33-34 on urdu keele postpositsioon *ke beghair* edastatud eesti keeles käändelõpuga *-ta*. Samuti on kasutatud eesti keeles eessõnana *ilma*. Lauses 34 tundub abessivi olevat instrumentaali negatiivne vaste, kuna armastus on pigem abstraktne mõiste ja mitte elusolend. Lauses 33 tundub abessiivi olevat komitatiivi vaste, kuna tundub, et tegemist on pigem elusolendiga.

Samuti on eesti keele teksti puhul esinenud olulised tõlkenihked, kus lause 33 puhul on näha, et eesti keeles kasutatakse harvem negatiivset omandussõna, ehk kuidas keegi ei ole, vaid öeldakse kohe kuidas keegi on. Võib olla on siin sellepärast lause struktuuri muudetud, et kasutada pigem sõna *terviklik mittetäielik* asemel. Lause 34 on urdu keeles ka keeruliselt formuleeritud ja eesti keeles on selle tähendus natukene muutnud ning fookuses on pigem põhimõte mis kohal armastus inimeste elus on, kus juures on urdukeeles elu mõistmine armastuse kaudu tekstis keskseks mõtteks.

Abessiivi harvemat kasutust on juba käsitletud teooria osas ja näited viitavad ka sellele, et abessiivi kasutus peaks olema põhjendatud, sellel on oma kasutuse kontekst ja erinevalt eesti keele komitatiivist see nii laialdaselt mitme funktsiooniga kasutusel ei ole. Samuti on sellel ka tähenduslik põhjus: abessiivi tarvitatakse sageli, siis kui tahetakse just kui milleski ilmaolu rõhutada.

6.2. Eesti – urdu tõlkesuund

Tõlgete võrdlusest võis näha, et eesti keeles oli komitatiivi kääne palju sagedamini kasutusel (197 korda), kui urdu keeles. Samuti oli ta paljudes kohtades kasutusel, kus urdu keeles ei olnud komitatiivi ega instrumentaali kasutatud. Ka abessiivi käändekasutus oli eesti keeles sagedasem (7 esinemist). Komitatiivi käände rohkus eesti keeles viitab sellele, et eesti keeles on komitatiivse käände kasutus palju laiem, hõlmates nii kaasasolu, vahendit kui ka mitmesuguseid kontekstuaalseid tähendusi, mida urdu keeles ei markeerita alati postpositsiooniga. Järgnevalt käsitlen komitatiivi ja abessiivi käänete esinemised eesti keelest lähtudes lähemalt.

6.2.1. Eesti keele Komitatiiv

Siinkohal keskendun juhtumitele, kus eesti keeles oli komitatiivi kääne kasutusel, urdu keeles aga ei olnud (vt näidet 35), kuna vastupidised näited on mingis mõttes juba kaetud eelmises peatükkis.

Lause 35 näitab, et urdu keeles võib kasutada seesütlevat postpositsiooni *mēṁ* ka seal, kus teistes keeltes (nt eesti või inglise) võiks eeldada instrumentaali või komitatiivi. Eesti keeles on tõlkija kasutanud komitatiivset käänet: *viipega – išārē mēṁ, lausega – jumlōṁ mēṁ*. See tähendab, et tõlkija on tõlgendanud urdu seesütlevat konstruktsiooni kui vahendit või kaasnevat elementi, mis eesti keeles mahub komitatiivsesse käändesse. Kuigi urdu *mēṁ* ja eesti *-ga* ei ole vormiliselt vasted, täidavad nad antud kontekstis sarnast funktsiooni: nad mõlemad viitavad sellele, mil viisil või mille abil vastus anti. Urdu seesütlev konstruktsioon on tõlgitud eesti komitatiiviga, mis on struktuurne, kuid mitte semantiline nihe – tähendus säilib, kuid grammatiline vorm muutub.

(35)

in	donō=nē	inkaar	mēṁ	kaī	bār
need	mõlemad=ERG	keeldumine.OBL	LOC	mitu	korda

sar	hilāyā,	kabhī	**išārē**	**mēṁ,**	do	ek	bār
pea	raputa	mõnikord	**viipe**	**LOC**	kaks	üks	kord

chhoṭ-ē	chhoṭ-ē	**juml-ōṁ**	**mēṁ**	javāb	diyā.
Lühikene-PL	lühikene-PL	**lause-PL**	**LOC**	vastus	and

’Need mõlemad raputasid mitu korda pead keeldumisel, mõnikord **viipe** (abil) paar korda lühikeste **lausete** (abil) andsid vastuse.’

*Nad mõlemad raputasid korduvalt keeldumise märgiks pead ja vastasid vaid **viipega***

*või mõne katkendliku **lausega**.* (Chander 1964a: 39)

Lause 36 puhul on kontekst oluline. Urdukeelses tekstis oli eelmises lauses räägitud sellest, et raamatu tegelane peab kirjutama teisele tegelasele rongi aja kohta. Antud lause peaks sisaldama ainult kirja sisu. Need kaks lauset on eesti keeles ühega väljendatud. Samuti on näha, et tõlkija on kasutanud tegusõna *saabuma*, mille rektsiooniks on võimalik kasutada ka komitatiivi käänet, kuigi see ei ole selle tegusõna puhul selle põhiline rektsioon. Jälle on tõlkija kasutanud tõlkes eesti keelele kõige loomulikuma varianti, selle asemel, et sõna-sõnalt raamatu sisu edastada.

(36)	*use*	*apnī*	*āmad=kī*	*tārīḫ*	*aur*
	3SG.DAT	1SG.POSS.F	saabumine.F=GEN.F	kuupäev.F	ja

gāṛī=ke	*vaqt=kī*	*iṭṭilā‘*	*dữgī.*
rong.F=GEN	aeg.M=GEN.F	teade.F	and.FUT.1SG.F

’Ma annan talle teada oma saabumise kuupäeva ja rongi aja.’

*Pean talle kirjutama, millal ja millise **rongiga** ma saabun.* (Chander 1964a: 42)

Lauses 37 on urdu keele atributiivne fraas eesti keeles edastatud komitatiivi käändelõpuga. Urdu keeles saab sõna *wala* kellelegi omaduse väljendamiseks kasutada, sarnaselt sellele, kuidas eesti keele kasutatakse *-lane* omadussõnaliide. Eesti keeles kannab komitatiivi kääne samuti võimalus edastada omadust ja seda tõlkija siin ka kasutas. Samas kui 36 oli komitatiivil liikumisvahendi funktsioonis, kuigi eesti komitatiiv urdu keelest seal kohal väga ei erine kuna urdu keeles võib ka komitatiivi kasutata liikumisvahendi väljendamiseks.

(37)	*sirf*	*ek*	*mez=par*	*ek*	*citkabba*	*se*	*mữh*	*vālā*
	ainult	üks	laud.F=LOC	üks	täpline	nagu	nägu	olev

majlaje	*gālõ*	*aur*	*ḍhīle*	*ḍhāle*
lõtv.PL.OBL	põsk.PL.OBL	ja	lõtv.PL.OBL	rippuv.PL.OBL

pāthõ	***vālā***	*ādmī*	*khānā*	*khā*
käsi.PL.OBL	**olev**	mees	toit	söö.IPFV

rahā	*thā.*
PROG.M.SG	ole.PST.M.SG

’Ainult üks mees, kellel oli täpiline nägu, lõtvad põsed ja rippuvad käed, sõi laua taga.’

*Ainult ühe laua ääres istus tedretähtedest kirju näo ning lodeva **olekuga** mees ning sõi.* (Chander 1964a: 42)

Lauses 38 täidab eesti keele komitatiiv vahendi rolli, kuid võiks ta ka olla tegevusobjekti funktsioonis. Urdu keeles on siinkohal lausestruktuur teisiti ning pearõhk on sellel, et just hotelli omanikud enam ei teeni palju, kusjuures jäävad omanikud eestikeelses tekstis umbisikuliseks ja fookuses on just see, et hotelli abil teenitakse vähem.

(38)	*abhī*	*kuṇḍāle=mẽ*	***hoṭal-vālõ=kā***	*dhanda*
	praegu	Kundale.OBL=LOC	**hotelomanik.PL=GEN**	äri.M
	acchā	*nahī̃*	*hai.*	
	Hea.M.SG	NEG	ole.PRS.3SG	
	’Praegu ei lähe Kundalas hotelomanike äri hästi.’			
	*Khandalas **hotelliga** enam suurt ei teeni.*			

Lause 39 näitab ilusti kuidas eesti keele komitatiiv hõlmab endas ka asjaolu või põhjuse rolli. Otsus on justkui see põhjus miks ta midagi tegi. Urdu algtekstis on lause struktuur pikem ja kirjeldavam ning tegevuse põhjus väljendati kaudselt, tegevuse kronoloogilise järjestuse kaudu. Tähenduslikult on mõlemad laused siiski lähedased – mõlemad viitavad sellele, et lahkumine toimus teatud otsuse või mõtte tagajärjel.

(39)	aisā	us=ne	bambai=se	calte	hue	hī
	selline	3SG=ERG	Bombay=LOC	mine	AUX	just
	sāc	**liyā**	**thā.**			
	Mõtle	**võt**	**ole**			
	’Ta oli selle peale juba mõelnud, kui ta Bombayst lahkus.’					
	*Selle **otsusega** oli ta Bombayst lahkunud.* (Chander 1964a: 5)					

Lauses 40 on tõlkija komitatiivi kasutanud rinnastuse jaoks, kuna eelmises lauses (*Mis oleks võrreldav selle hetke iluga?)* mainiti juba hetk, ja sellele viitamiseks kasutati urdu keeles demonstratiivpronoomenit *vo*, mida kasutatakse kaugemate objektide jaoks. Samuti on tal kontrasti funktsioon, ehk mitte see vaid too. Selle abil saab urdu keeles viidata eelmises lauses mainitud hetkele. Eesti keeles ei kasutatud demonstratiivpronoomenid vaid komitatiivi käändelõppu, mille abil viidatakse siis eelmises lauses mainitud hetkele. See jällegi näitab, kui palju funktsioone eesti keele komitatiiv endas hõlmab ja kui paindlikult teda saab kasutada.

(40)	***vo***	***ek***	*lamḥā*	*jo*	*āḳẖirī*	*andhere=se*
	3SG.M	**üks**	hetk.M.SG	REL	viimane	pimedus.M.SG.OBL=LOC
	pahle	*hai*	*aur*	*lākhõ*		*ujālõ=ke*
	Enne	ole.PRS.3SG	ja	miljon.PL.OBL		valgus.PL.OBL=GEN

bād.

Pärast

'Too üks hetk, mis on enne viimast pimedust ja pärast miljoneid valgusi.'

***Hetkega**, millele järgneb igavene pimedus, kuid mille eel on süttinud tuhandeid sähvatusi.* (Chander 1964a: 5)

Eesti keele kaasütleva konstruktsioonide rohkus on ühelt poolt küll põhjustatud selle käände funktsioonide rohkusest. Eesti keele kaasaütlevat käänet saab kasutada kohtades, kus urdu keeles on kasutusel teine grammatiline konstruktsioon nagu lokatiiv (lause 35) genitiiv (lause 36) omadussõnaline (lause 37) või isegi rinnastuse jaoks (lause 40). Huvitav oli ka näha kuidas komitatiiv kasutati pikemate lausete lühendamiseks näiteks lause 38 puhul, kus eesti keele vastes ei kasuta enam (nii nagu urdu keele lauses) kõrvalauset, vaid selle asemel on kasutusel komitatiivi kääne ning sama sisu väljendatakse ühelauseliselt. Samuti on komitatiivi käändelõpu kasutus tingitud eesti keeles sõnavaravalikust ning sellest tulenevalt rektsioonist, nii nagu lause 35 puhul. Samuti on eesti keele komitatiiv palju laiema ja vabama kasutusega kui urdu keeles, kus seda spetsiifiliselt kaasaolu väljendamiseks kasutatakse.

6.2.2. Eesti keele *-ta* käändelõpp

Eesti keeles oli abessiivi kääne natukene rohkem kasutatud, kui urdu keeles. Lause 41 esineb abessiivi käändelõpp kolm korda ühes ja samas lauses. Need vormid väljendavad selgelt puudumist – füüsiliste kehaosade puudumist – ning on grammatiliselt markeeritud abessiivse käändega. Urdu keeles on sama tähendus edasi antud eituse kaudu. Tõlkelauses on abessiivse käände kasutus stilistiliselt tihe, võimaldades väljendada puudust ilma korduva eituse või pikema lausekonstruktsioonita. Samuti puudub adpositsioon *ilma*, mis muidu oli urdu keelega vastavates lausetes alati kasutusel.

(41) *vo* *jis=kā* ***bāzū*** ***nahī̃*** ***thā***
3SG.M REL.OBL.M.SG=GEN.M.SG **käsi.M.SG** **NEG** **ole.M.SG**

jis=kī ***ṭāṅg*** ***nahī̃*** ***thī*** *aur* *ek*
REL.OBL.M.SG=GEN.F.SG **jalg.F.SG** **NEG** **ole.F.SG** ja üks

kān ***nahī̃*** ***thā,*** *vo* *āj* *vāsantī=ko*
kõrv.M.SG **NEG** **ole.M.SG** 3SG.M täna vasanti.OBL=DAT

pā-kar *mukammal* *ho* *gayā.*

Saa täielik.M.SG ole mine

’See, kellel polnud kätt, kellel polnud jalga ja kellel puudus üks kõrv — sai täna Vasantit leides täielikuks.’

*Vasantiga kohtumine oli **käeta**, **jalata** ja **kõrvata** mehest teinud uuesti tervikliku inimese.*

(Chander 1964a: 72)

Näites 42 on eesti keeles kasutatud ilmaütlevat käänet, mis on morfoloogiliselt markeeritud abessiiv *-ta*. Urdu keeles vastab sellele konstruktsioonile omadussõna *be-nām* (*nimetu*), mis on moodustatud pärsia päritolu eesliitega *be-* (*ilma*). See eesliide ei ole grammatiline abessiiv, vaid leksikaalne element, mida kasutatakse piiratud hulgas laensõnades, peamiselt pärsia päritolu fraasides (nt *be-nām, be-khabar, be-sabab*).(Schmidt 2005: 251) Kuigi abessiiv on väljendatud erinevalt täidab ta mõlema keele puhul sama funktsiooni ja tähenduse poolest on mõlemad laused ka üksteisele vastavad.

(42) *... in* *fan kār* *jahāziyõ=ko* ***be-nām*** ***o***

… DEM.PL kunstnik.PL meremees.PL.OBL=DAT **nimetu** **ja**

nāśan *choṛ* *detī* *hai.*

tundmatu jät and ole

’… jätavad need kunstnikest meremehed nimetuiks ja tundmatuiks.’

*... jättes seejuures **tunnustuse ja tähelepanuta** meremeeste meistritöö!*

(Chander 1964a: 7)

7. Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärgiks oli uurida, kuidas urdu keele komitatiivi, instrumentaali ja abessiivi konstruktsioonid on tõlgitud eesti keelde ja kas ja kuidas need kolm grammatilist kategooriat kattuvad või erinevad kahe keele vahel, nii vormiliselt kui ka funktsionaalselt. Samuti uuriti, milliseid tõlkestrateegiaid on kasutatud ning kas tõlkes säilib algse konstruktsiooni tähendus.

Uuritud grammatilised kategooriad on eesti ja urdu keeles vormiliselt ja funktsionaalselt erinevalt realiseeritud. Urdu keel kasutab komitatiivi ja instrumentaali väljendamiseks erinevaid postpositsioone (*ke saath* ja *se*), samas kui eesti keeles on mõlemad funktsioonid ühendatud ühe käänelõpu *-ga* ja võimalusel ka adpositsiooni alla. Abessiivi väljendatakse urdu keeles postpositsiooniga *ke beghair*, eesti keeles aga morfoloogilise käänelõpuga *-ta*, kus juure kasutatakse ka vajadusel adpositsiooni.

Teoreetilisest vaatenurgast toetab see leid Stolz jt (2013) väidet, et paljudes keeltes, sealhulgas eesti keeles, hõlmab üks tunnus või grammatiline funktsioon (antud juhul *-ga* käändelõpp) endas nii instrumentaali kui ka komitatiivi. Urdu keeles seevastu on tegemist kahe selgelt lahus hoitud grammatilise kategooriaga, mida väljendatakse erinevate kliitikute ja postpositsioonide abil: *ke saath* (komitatiiv) ja *se* (instrumentaal). Samuti kinnitasid tulemused, et abessiivi on üldjuhul tekstides vähe kasutusel, kui instrumentaal või komitatiiv. Tulemused kinnitavad ka *tertium comparationis*'e rakendatavust: kuigi mõlemas keeles väljendatakse kaasasolekut ja vahendit, tehakse seda erinevate grammatiliste vahenditega.

Töö eesmärk oli vastata neljale uurimisküsimusele, mis käsitlesid urdu keele komitatiivi, instrumentaali ja abessiivi konstruktsioonide tõlkimist eesti keelde ning nende semantilist ja struktuurset vastavust. Esiteks uuriti, kuidas need konstruktsioonid eesti keelde tõlgitakse – kas vastava käändega või muude vahenditega. Töö näitas, et enamasti on kasutatud eesti keele vastavaid käändeid, kuid leidub ka parafraseerimist ja struktuurilisi nihkeid, eriti instrumentaali puhul.

Teiseks vaadeldi, kas semantilised tähendused on tõlkes säilinud. Analüüs näitas, et kuigi tähenduslik vastavus on sageli olemas, on struktuursed erinevused siiski märgatavad. Kolmandaks uuriti, kas eesti keele komitatiivi ja instrumentaali funktsioonid on võrreldes urdu keelega laiemad. Töö tulemused kinnitavad, et eesti keeles on need funktsioonid tõepoolest mitmekesisemad, samas kui urdu keeles on need rangemalt eristatud.

Neljandaks käsitleti vormimoodustuse erinevusi. Selgus, et urdu keel kasutab postpositsioone ja obliikvakäänet, samas kui eesti keel toetub aglutineerivatele ja flektiivsetele käänelõpetele ja vajadusel ka adpositsioonile. Seega võib kokkuvõtvalt öelda, et kuigi uuritud grammatilised kategooriad on kahe keele vahel funktsionaalselt võrreldavad, on nende vormiline ja süntaktiline realiseerimine ikkagi erinev.

Kuigi töö tulemusena sai ülevaatliku pildi komitatiivi, instrumentaali ja abessiivi kasutusest eesti ja urdu keeles, oleks võimalik olnud mõningaid aspekte lähemalt analüüsida. Näiteks ei saanud põhjalikult analüüsitud tõlkestrateegia ja sellest tulenevalt tõlkenihked ja parafraseerimised. Samuti ei saanud eriti eesti keele komitatiivi puhul teha selgelt eristatavad kategooriad (ja nende esinemiste arvud) näiteks mis funktsioonis nad raamatus esinesid. Samuti võiks eriti urdu keele postpositsioon *se* lähemalt analüüsida ning selgemalt selle kasutusvaldkonda välja tuua. Töö käigus tulid ette mõned näited, kus *se* hõlmas endas ka komitatiivi funktsioon. Seda peaks ka lähemalt analüüsida, kui siis *se* määrab ka kaasosalist, kuidas saab urdu keele Stolz jt (2013) tehtud WALSi järgi olla selline keel kus komitatiiv ja instrumentaal on eristatud?

Edaspidi võiks sama tõlkeraamatu põhjal tegelikult veelgi uurimusi teha. näiteks võiks fookuses olla sõnavara kasutus ja see, et urdukeelses tekstis olid sageli pikkemad laused kasutusel, eestikeelses olid need aga sagedasemalt lühemaks saanud ning mõnikord pandi kaks laused kokku, mida me tulemustes ka nägime. Samuti võiks materjali suurendamisega ja selle abil tulemuste suurendamise abil rohkem analüüse teha. Tõlkija Haljand Udam mainis oma eessõnas, et ta on tõlkinud sama autori teise raamatu „Sada ruupiat“ ka eesti keelde. Ma ei leidnud seda, aga juhul kui see veel alles on saab suurema andmehulgaga kindlasti midagi ette võtta. Uurimisvõimalus annab ka urdu emakeelega eesti keele õppijatega katsete ja küsimuste abil analüüs, kuidas nemad tajuvad urdu ja eesti keele kasutusel olevad konstruktsioonide sarnasusi või erinevusi. Selline töö võiks eriti huvitav olla eesti keele õpetamise peenhäälestamiseks.

Kirjandus

Ahmad, Aijaz. 2000. *Lineages of the present: ideology and politics in contemporary South Asia*. London, New York: VERSO.

Ansari, Naveed Akram & Dr Riaz Mangrio. 2019. Morphology of Urdu Verbs: A Word and Paradigm Approach.

Batool, Rabia & Tahir Saleem. 2023. Comparative construction morphology of diminutive forms in English and Urdu. *Cogent Arts & Humanities*. Taylor & Francis Group 10(1). https://doi.org/10.1080/23311983.2023.2238998.

Butt, Miriam. 2005. The Structure of Urdu—Case. *Structure of Urdu* 1.

Chander, Krishan. 1964a. *Taevas on selge* (Loomingu raamatukogu 10). (Tlk) Haljand Udam. Tallinn: Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus. https://www.digar.ee/arhiiv/en/nlib-digar:375298. (Vaadatud 26.05.2025).

Chander, Krishan. 1964b. *asman roshan hai*. 2. tr. Delhi, India: Upendar Nath Ashk. https://www.rekhta.org/ebooks/detail/asman-roshan-hai-krishn-chander-ebooks-1. (Vaadatud 26.05.2025).

Chesterman, Andrew. *Contrastive Functional Analysis*. *pbns.47*. John Benjamins Publishing Company. https://benjamins.com/catalog/pbns.47. (Vaadatud 14.01.2025).

Eberhard, David M., Gary F. Simons, and Charles D. Fennig (eds.). 2025. Ethnologue: Languages of the World. Twenty-eighth edition. Dallas, Texas: SIL International. Online version: http://www.ethnologue.com.

Hafeez, Rabab, Muhammad Waqas Anwar, Muhammad Hasan Jamal, Tayyaba Fatima, Julio César Martínez Espinosa, Luis Alonso Dzul López, Ernesto Bautista Thompson & Imran Ashraf. 2023. Contextual Urdu Lemmatization Using Recurrent Neural Network Models. *Mathematics (2227-7390)*. MDPI 11(2). 435. https://doi.org/10.3390/math11020435.

Hoad, T. F. (toim). 2003. The Concise Oxford Dictionary of English Etymology. *The Concise Oxford Dictionary of English Etymology*. Oxford University Press. https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/acref/9780192830982.001.0001/acref-9780192830982?btog=chap&hide=true&skipEditions=true&source=%2F10.1093%2Facref%2F9780192830982.001.0001%2Facref-9780192830982. (Vaadatud 27.05.2025).

Jaas, Kerttu. 1989. *Sise- ja väliskohakäänete kasutamise ja tõlkimise võrdlus soomekeelsete tekstide ning nende eestikeelsete tõlgete põhjal*. Tartu : Tartu Riiklik Ülikool. http://hdl.handle.net/10062/75425. (Vaadatud 28.11.2024).

Jürine, Anni & Külli Habicht. 2013. Kaassõnade tsükliline areng. *Keel ja Kirjandus* 56(10). 736–750. https://doi.org/10.54013/kk671a2.

Klavan, Jane. 2012. *Evidence in linguistics: corpus-linguistic and experimental methods for studying grammatical synonymy*. http://hdl.handle.net/10062/27865. (Vaadatud 04.06.2025).

Krzeszowski, Tomasz P. 2011. *Contrasting Languages: The Scope of Contrastive Linguistics*. De Gruyter Mouton. https://doi.org/10.1515/9783110860146.

Malik, Muhammad Kamran, Aasim Ali & Shahid Siddiq. 2010. Behavior of Word „kaa“ in Urdu Language. *2010 International Conference on Asian Language Processing, Asian Language Processing (IALP), 2010 International Conference on*. IEEE 23–26. https://doi.org/10.1109/IALP.2010.67.

Metslang, Helle, Mati Erelt, Külli Habicht, Tiit Hennoste, Reet Kasik, Pire Teras, Annika Viht, jt. 2023. *Eesti grammatika*. Tartu Ülikooli Kirjastus. https://hdl.handle.net/10062/94933. (Vaadatud 05.02.2025).

Metslang, Helle, Külli Habicht, Anni Jürine, Kirsi Laanesoo & David Ogren. 2017. Komitatiivi funktsioonidest eri aegade ja registrite eesti kirjakeeles. *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri. Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics* 8. 149. https://doi.org/10.12697/jeful.2017.8.1.09.

Microsoft. (2025). Copilot (GPT-4), integrated AI assistant. Microsoft Corporation. https://www.microsoft.com/copilot

Mukund, Smruthi. 2012. *An NLP Framework for Non-Topical Text Analysis in Urdu--A Resource Poor Language*. *ProQuest LLC*. https://research.ebsco.com/linkprocessor/plink?id=1e5dd6ba-2c6b-3f28-9e81-135b8ec04bd3. (Vaadatud 17.11.2024).

Müller, Folke & Susan Schlotthauer. 2011. ESTONIAN AND GERMAN VERB-PARTICLE COMBINATIONS AND ARGUMENT RESTRUCTURING. *Studies in Slavic & General Linguistics*. Brill / Rodopi 38. 155–176.

Pool, Raili. 2019. *Eesti keele verbirektsioone*. 4. tr. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus. https://shop.ut.ee/pood/eesti-keele-verbirektsioone/. (Vaadatud 09.06.2025).

Rahman, Tariq. From Hindi to Urdu: A Social and Political History. Oxford university press, 2011.

Schmidt, Ruth Laila. 2005. *Urdu: An Essential Grammar*. 0 tr. Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203979280.

Simpson, Andrew. 2007. *Language and National Identity in Asia*. Oxford, UNITED KINGDOM: Oxford University Press. http://ebookcentral.proquest.com/lib/tartu-ebooks/detail.action?docID=415478. (Vaadatud 14.11.2024).

Stolz, Thomas. 1997. Some instruments are really good companions – some are not. On syncretism and the typology of comitatives and instrumentals. *Theoretical Linguistics* 23. 113–200. https://doi.org/10.1515/thli.1997.23.1-2.113.

Stolz, Thomas. 2001. On Circum-Baltic instrumentals and comitatives. To and fro coherence. vol 2: 591-612. https://doi.org/10.1075/slcs.55.13sto.

Stolz, Thomas, Cornelia Stroh & Aina Urdze. 2007. With(out): On the Markedness Relation between Comitatives/Instrumentals and Abessives. *WORD: Journal of the International Linguistic Association*. Routledge 58(1–3). 63–122. https://doi.org/10.1080/00437956.2007.11432575.

Stolz, Thomas, Cornelia Stroh & Aina Urdze. 2013. Comitatives and Instrumentals (v2020.4). (Toim) Matthew S. Dryer & Martin Haspelmath. *The World Atlas of Language Structures Online*. Zenodo. https://doi.org/10.5281/zenodo.13950591.

Tamm, Anne. 2023. ILMAÜTLEVAST EITUSEST. *Emakeele Seltsi aastaraamat*. Teaduste Akadeemia Kirjastus (68). 166–190.

Teptiuk, Denys & Eda-Riin Tuuling. 2024. Manner expressions in Finnish and Estonian: their use in quotative constructions and beyond. *Linguistics*. De Gruyter 62(3). 577–616. https://doi.org/10.1515/ling-2021-0200.

Umar-ud-Din, Dr, Muhammad Saleemnt & Muhammad Umer Azeem. 2022. THE URDU PRONOMINAL CLITICS AS CASE-MARKERS. *Jahan-e-Tahqeeq* 5(1). 412–433.

Verbeke, Saartje. 2013. *Alignment and Ergativity in New Indo-Aryan Languages*. Basel/Berlin/Boston, GERMANY: De Gruyter, Inc. http://ebookcentral.proquest.com/lib/tartu-ebooks/detail.action?docID=893302. (Vaadatud 14.11.2024).

Viht, Annika & Külli Habicht. 2019. Eesti keele sõnamuutmine.

2001. ISO 15919:2001. *ISO*. https://www.iso.org/standard/28333.html. (Vaadatud 09.06.2025).

2015. Dept. of Linguistics | Resources | Glossing Rules. https://www.eva.mpg.de/lingua/resources/glossing-rules.php. (Vaadatud 09.06.2025).

Lühikokkuvõte teises keeles

This bachelor's thesis explores the expression of comitative, instrumental and abessive grammatical categories in Estonian and Urdu, by identifying how these categories are expressed differently or similarly in terms of form and function. The researched is based on the Urdu book "Asmaan roshan he" and its Estonian translation "taevas on selge". The aim is to compare the occurrence of these grammatical constructions in the Urdu text and its Estonian counterpart and to analyse the semantic and structural shifts that may occur in translation. The research methodology is based on contrastive linguistics, using *tertium comparationis* and the two-text method.

The results show that Urdu uses different postpositions - *ke sāth* and *se* - to express comitative and instrumental functions, whereas Estonian expresses both through a single case function realized by the case ending *-ga*, which is optionally also accompanied by an adposition. Abessive is expressed in Urdu with the postposition *ke beghair*, and in Estonian both morphologically with the case ending *-ta* and, if needed, additionally analytically with an adposition. The study highlights that the Estonian comitative is functionally more diverse than in Urdu, expressing not only accompaniment and instrumentality, but also functions such as cause, reason, attribute, means of transport, and object, to name only a few. Although urdu instrumental clitic *se* is also widely used and expresses different functions, are much of the functions not connected with the comitative nor the instrumental case. Throughout the analysis it came to notice, that the translation often involves paraphrasing and structural adjustments, which also affect the use of grammatical constructions due to differences in verb government. This research offers valuable insight into the similarities and differences between the two languages.

Keywords: comitative, instrumental, abessive, Urdu language, Estonian language

Lühendite nimekiri

Töös glossmise osades kasutatud lühendite nimekiri

M	Meessoost
F	Naissoost
SG	Ainsus
PL	Mitmus
ERG	Ergatiiv
LOC	lokatiiv (võib hõlmada endas seest-,sees- kui ka sisseütelvakääne)
COM	Komitatiiv
INST	Instrumentaal
OBL	Obliikvakääne
ACC	Akusatiiv
DAT	Daativ
PROG	progressiiv
HAB	Habituaal
1SG	Ainsuse esimene pööre
2SG	Ainsuse teine pööre
3SG	Ainsuse kolmanda pööre
1PL	Mitmuse esimene pööre
2PL	Mitmuse teine pööre
3PL	Mitmuse kolmanda pööre
REFL	Refleksiiv
POL	Aususe marker (inglise keeles *polite*)
CONV	Konverb (des, mata, nud ja tud verbivormid)
AUX	Abiverb
NEG	Eitus

Lisa 1 Töös kasutatud andmetabeli ülesehitus

Lisa 1 Näide uuritavate grammatiliste funktsioonide esinemise andmetabelist (esimesed 20 kirjet raamatutest)

	Lehekülje-number		Laused või lauseosasid		Sõna + Morfeem/postposition		Lisa info	
Id	Urdu	Eesti	Urdu	Eesti	Urdu	Eesti	Urdu	Eesti
2	5	5	Aisa us ne Bombay se chalte hoe hi soosh lia tha	Selle otsusega oli ta Bombayst lahkunud .	NA	otsusega	NA	
3	5	5	aur rat ki phnai main been ke sine lagi hui kui amr beel jab lakhoon jugnuoh ke sath raftan bgr uthti hai	Aga kui Lääne-Ghattide kohale kuhjuvad pärast sadu pilved ja maapõuest võrsuv liaan amarbeli hakkab öökatte all sädelema tuhandetest tulimardikatest , siis tundub , nagu oleks öine taevas laskunud koos Linnuteega maa peale .	ke saath	Linnuteega	Komitatiiv	koos
4	6	5	is aik lamhe ki darkhashan khubsuurti ka jawab kis ne deekha hai	Mis oleks võrreldav selle hetke iluga ?	NA	iluga	NA	
5	6	5	wo aik lamha jo akhri andheere se pehle hai aur lakhon ujalon ke baad	Hetkega , millele järgneb igavene pimedus , kuid mille eel on süttinud tuhandeid sähvatusi .	NA	Hetkega	NA	
6	7	7	Wo hasbe maamool behri khalasoon war mullahoon ke humrah aik meez par beetha hua chai pee raha tha aur gap laga raha tha	Seal oli ta lihtsate merehulguste ja madrustega ühes lauas istunud , joonud teed , puhunud juttu ja kuulanud lihtsate , avalate meremeeste lugusid seiklustest , mis olid aset leidnud teistes sadamates , kaugetel võõrastel maadel .	ke humrah	madrustega	Komitatiiv	Ühes ?
7	7	7	Kabhi kabhi wo aise lebaas pehn kar ate hain keh khalifa haroon rasheed ki alif laila raat ka guman hota hai	Mõnikord olid nad rüütatud pillava toredusega nagu kaliif Harun-ar-Rašiid « Tuhande ja ühe öö » muinasjuttudes .	NA	toredusega	NA	
8	7	7	Jahazion ki dunja apne jahaz par chand	Meremehe maailm laeval piirdub vaid paarisaja jalaga , ja	NA	jalaga	NA	

			soo feet tak mahdood	ometi on ta sama ääretu kui meri ise .				
9	8	7	Bohat se jahazion se us ki doosti aap se tum war tum se gali tak pohansch schuki thi	Ta oli sõbraks saanud paljude meremeestega , jõudnud « teielt » « sina » peale ja « sinalt » vastastikuse sõimuni .	Jahazion se	Meremeestega	Instrumentaal	
10	8	8	Palat ke deekha to us duble patne lambe pischke hoe galoon walz sanole rang ke admi jis ke chehre par kahin kahin chichak ke nishaan the	Ta- pööras pead ja nägi pikka , kõhna , tõmmunahalist , lohkuvajunud põskedega meest , kelle nägu katsid rõugearmid .	NA	põskedega	NA	
11	8	8	Aur wo duble patle admi ke sath akeela reh gia	Ishak jäi kõhna mehega üksi .	ke saath	mehega	Komitatiiv	
12	9	8	aur afisar doosri dunja ka hota he jis ki satha jahazion ki dunja se alag hoti he	Välimuse , rõivastuse ja hoiaku poolest võis meest pidada ohvitseriks , ohvitser aga on inimene maailmast , millel pole midagi ühist madruste maailmaga .	Dunja se	maailmaga	Instrumentaal	
13	9	8	aur asi liye ab wo ghusse se us duble patle afisar ki taraf deekh raha tha	Seepärast vaatas ta nüüd varjamatu tigedusega kõhnale ohvitserile otsa .	Gusse se	tigedusega	Instrumentaal	
14	9	8	Ishaq ne zoor se meez par mukkah mar kar kaha	« Olen ma Ishak , pootshaak või muidu kaak , mis see teie asi on ? » vastas Ishak ja lõi kõigest jõust rusikaga vastu lauda .	zoor se	rusikaga	Instrumentaal	
15	9	8	Mujhe aap se milne ka bohat shook tha	Tahtsin nii väga teiega tuttavaks saada .	aap se	teiega	Instrumentaal	
16	9	8	Is liye jab main ne aap ko deekha aur kyunkeh main ne aap ki tasweerain akhbaar main deekhi hain is liye main nz aap ko pehchaan lia.	Kui ma teid nägin — olen näinud teie pilti ajalehtedes —, tundsin teid kohe ära ja tahtsin teiega tuttavaks saada .	aap se	teiega	Instrumentaal	

			Ab main aap se milna chahta tha					
17	10	9	Bohat acha Ishaaq ne apna pecha choraate hoe us se kaha	« Hästi ! » vastas Ishak sooviga temast lahti saada .	NA	sooviga	NA	
18	10	9	wo us ko belladr ki chooki tak lee gia aur kustam waloon se aik paas lee ke Ashaaq ke haath main see kr boola	Ta viis Ishaki endaga kaasa Bellardi sadamasse ja võttis talle tolliametist läbipääsuloa .	NA	endaga	NA	Kaasa

Lisa 2 Töös kasutatud tekstide ja märgenduste näited

Pilt 1 Urdukeelse raamatutöö näide

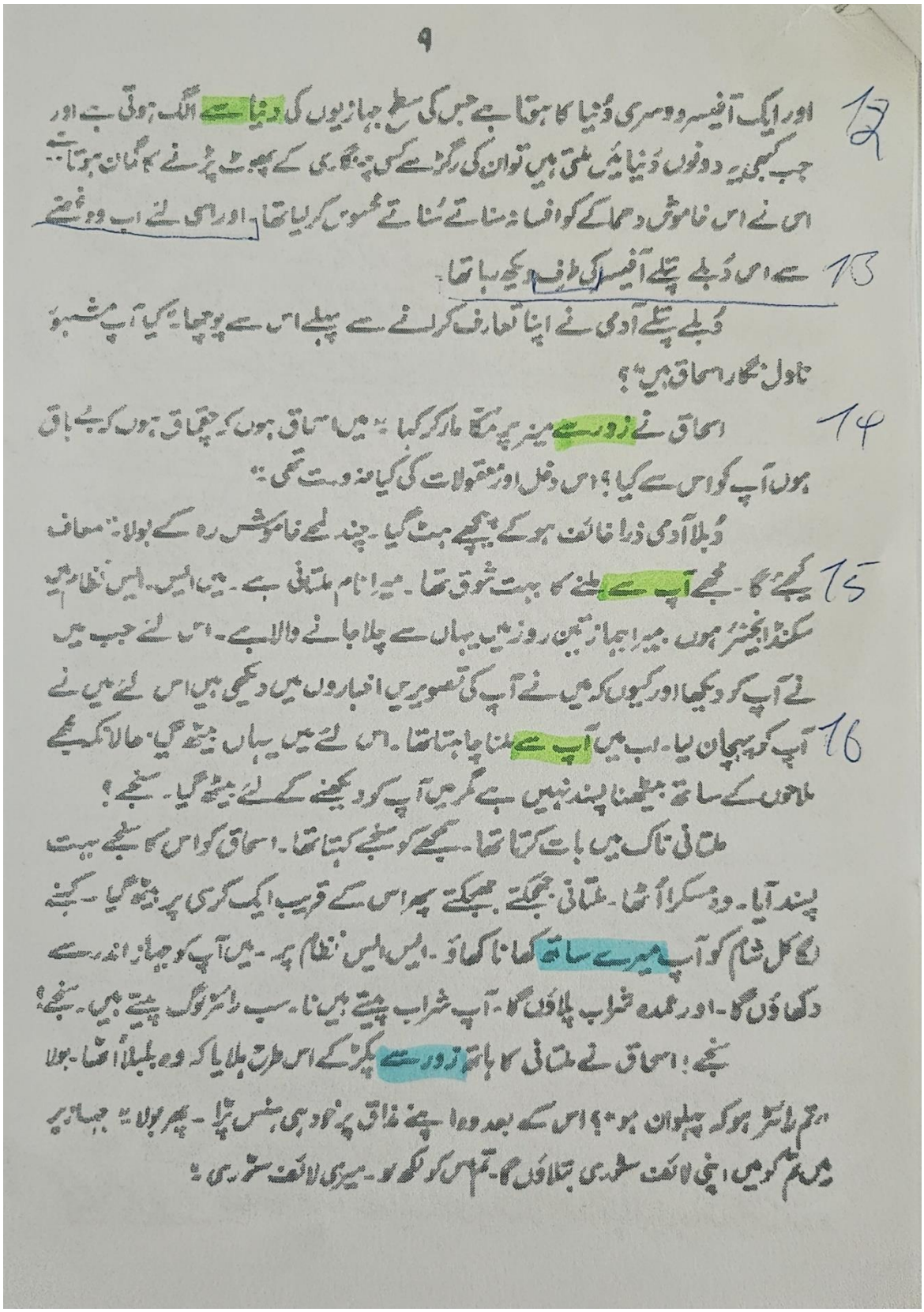

Pilt 2 Eestikeelse raamatutöö näide (pilt on illustratiivne kuna eestikeelse raamatu puhul kasutasin pigem digiteeritud tekst, ehk kopeerisin PDF failist kohe terve eestikeelse lause tabelisse)

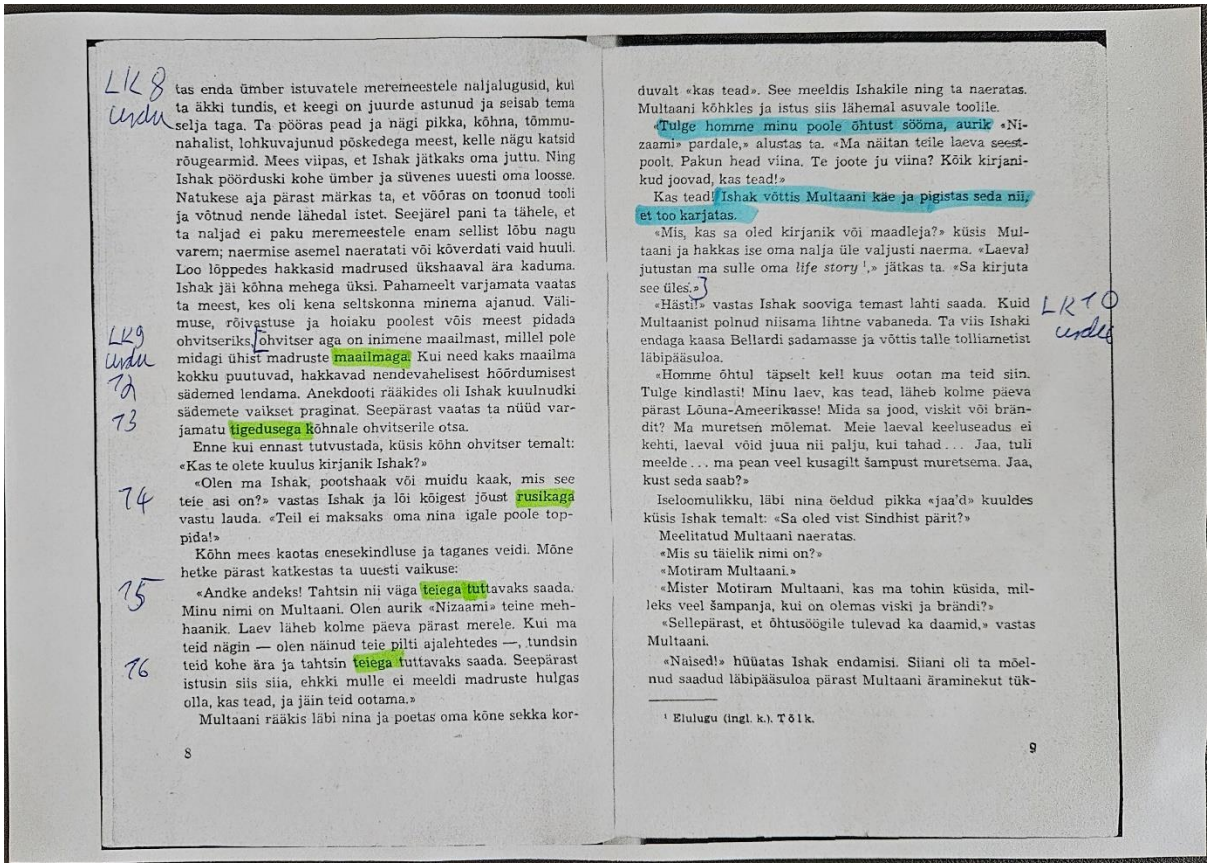

tas enda ümber istuvatele meremeestele naljalugusid, kui ta äkki tundis, et keegi on juurde astunud ja seisab tema selja taga. Ta pööras pead ja nägi pikka, kõhna, tõmmunahalist, lohkuvajunud põskedega meest, kelle nägu katsid rõugearmid. Mees viipas, et Ishak jätkaks oma juttu. Ning Ishak pöörduski kohe ümber ja süvenes uuesti oma loosse. Natukese aja pärast märkas ta, et võõras on toonud tooli ja võtnud nende lähedal istet. Seejärel pani ta tähele, et ta naljad ei paku meremeestele enam sellist lõbu nagu varem; naermise asemel naeratati või kõverdati vaid huuli. Loo lõppedes hakkasid madrused ükshaaval ära kaduma. Ishak jäi kõhna mehega üksi. Pahameelt varjamata vaatas ta meest, kes oli kena seltskonna minema ajanud. Välimuse, rõivastuse ja hoiaku poolest võis meest pidada ohvitseriks, ohvitser aga on inimene maailmast, millel pole midagi ühist madruste maailmaga. Kui need kaks maailma kokku puutuvad, hakkavad nendevahelisest hõõrdumisest sädemed lendama. Anekdooti rääkides oli Ishak kuulnudki sädemete vaikset praginat. Seepärast vaatas ta nüüd varjamatu tigedusega kõhnale ohvitserile otsa.

Enne kui ennast tutvustada, küsis kõhn ohvitser temalt: «Kas te olete kuulus kirjanik Ishak?»

«Olen ma Ishak, pootshaak või muidu kaak, mis see teie asi on?» vastas Ishak ja lõi kõigest jõust rusikaga vastu lauda. «Teil ei maksaks oma nina igale poole toppida!»

Kõhn mees kaotas enesekindluse ja taganes veidi. Mõne hetke pärast katkestas ta uuesti vaikuse:

«Andke andeks! Tahtsin nii väga teiega tuttavaks saada. Minu nimi on Multaani. Olen aurik «Nizaami» teine mehhaanik. Laev läheb kolme päeva pärast merele. Kui ma teid nägin — olen näinud teie pilti ajalehtedes —, tundsin teid kohe ära ja tahtsin teiega tuttavaks saada. Seepärast istusin siis siia, ehkki mulle ei meeldi madruste hulgas olla, kas tead, ja jäin teid ootama.»

Multaani rääkis läbi nina ja poetas oma kõne sekka korduvalt «kas tead». See meeldis Ishakile ning ta naeratas. Multaani kõhkles ja istus siis lähemal asuvale toolile.

«Tulge homme minu poole õhtust sööma, aurik «Nizaami» pardale,» alustas ta. «Ma näitan teile laeva seestpoolt. Pakun head viina. Te joote ju viina? Kõik kirjanikud joovad, kas tead!»

Kas tead! Ishak võttis Multaani käe ja pigistas seda nii, et too karjatas.

«Mis, kas sa oled kirjanik või maadleja?» küsis Multaani ja hakkas ise oma nalja üle valjusti naerma. «Laeval jutustan ma sulle oma *life story* [1],» jätkas ta. «Sa kirjuta see üles.»

«Hästi!» vastas Ishak sooviga temast lahti saada. Kuid Multaanist polnud niisama lihtne vabaneda. Ta viis Ishaki endaga kaasa Bellardi sadamasse ja võttis talle tolliametist läbipääsuloa.

«Homme õhtul täpselt kell kuus ootan ma teid siin. Tulge kindlasti! Minu laev, kas tead, läheb kolme päeva pärast Lõuna-Ameerikasse! Mida sa jood, viskit või brändit? Ma muretsen mõlemat. Meie laeval keeluseadus ei kehti, laeval võid juua nii palju, kui tahad ... Jaa, tuli meelde ... ma pean veel kusagilt šampust muretsema. Jaa, kust seda saab?»

Iselocmulikku, läbi nina öeldud pikka «jaa'd» kuuldes küsis Ishak temalt: «Sa oled vist Sindhist pärit?»

Meelitatud Multaani naeratas.

«Mis su täielik nimi on?»

«Motiram Multaani.»

«Mister Motiram Multaani, kas ma tohin küsida, milleks veel šampanja, kui on olemas viski ja brändi?»

«Sellepärast, et õhtusöögile tulevad ka daamid,» vastas Multaani.

«Naised!» hüüatas Ishak endamisi. Siiani oli ta mõelnud saadud läbipääsuloa pärast Multaani äraminekut tük-

[1] Elulugu (ingl. k.). Tõlk.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Abdul Waseh Basit

1) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Komitatiivi, instrumentaali ja abessiivi erinevused ning sarnasused eesti ja urdu keeles“, mille juhendaja on Miina Norvik, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
2) annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3) olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4) kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Abdul Waseh Basit

16.06.2025